

UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

**Sociální pracovník v roli kurátora pro děti
a mládež na – OSPOD**

**Social Worker at the Role of Curator for
Children and Youth – at OSPOD**

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

PhDr. Monika Nová, PhD.

Autor:

Andrea Dvořáková, DiS.

Praha, 2018

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „Sociální pracovník v roli kurátora pro děti a mládež – na OSPOD“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

vlastnoruční podpis

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Monice Nové, PhD., za odborné vedení, poskytování cenných rad a čas, který mi věnovala při psaní bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat kurátorům, kteří se podíleli na mém výzkumu. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat mé rodině a blízkým, kteří mi byli oporou a podporovali mě při psaní bakalářské práce a po celou dobu studia.

V Praze dne

vlastnoruční podpis

Anotace:

Bakalářská práce se zaměřuje na postavení sociálního pracovníka v roli kurátora pro děti a mládež. Téma bakalářské práce je „Sociální pracovník v roli kurátora pro děti a mládež - na OSPOD“. Cílem bakalářské práce je zjistit, co vedlo kurátory ke zvolení právě této profese, co je pro jejich práci charakteristické, jak často se setkávají s rizikovou mládeží. Dále zjistit, jaké postoje k nim, jako autoritě, má delikventní mládež a jaké bývají nejčastější příčiny delikvence a kriminality mládeže. Bakalářská práce obsahuje kapitoly, ve kterých je popsán princip kurately, kdo je kurátor pro děti a mládež, jaké postupy a nástroje kurátor při své práci využívá a další. Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část obsahuje několik kapitol. Pro psaní teoretické části byly využity zdroje, například knihy, webové stránky a další. Praktickou část tvoří kvalitativní výzkum, založený na osobním rozhovoru se třemi kurátory pro děti a mládež z OSPOD v Praze.

Klíčová slova

Sociální kurátor, kurátor pro děti a mládež, děti a mládež, kriminalita mládeže, ústavní výchova.

Anotation:

The topic of the Bachelor thesis “Social Worker at the Role of Curator for Children and Youth - at OSPOD” focuses on a position of a social worker in the role of the curator for children and youth. The goal of this bachelor thesis is to find what was the trigger and motivation to choose this profession, what is characteristic for this profession and how often they have to deal with high-risk youngsters. Next objective is to find what kind of attitude do delinquent teenagers have to them as the authority and what are the most often reason for delinquency and criminality of youngsters. Bachelor thesis contains chapters where is described a principle of curators, who exactly is a curator for children and youth, which methods and techniques are used for the work, etc.. The thesis is divided into a theoretical and a practical part. The theoretical part consists of several chapters. I used resources such as books, web pages, etc.. The practical part contains qualitative research based on personal interviews with three curators for children and youth from OSPOD in Prague.

Key words

Social curator, curator for children and youth, children and youth, criminality of youngsters, institutional care.

Obsah

Úvod.....	8
1 Legislativní ukotvení kurately pro děti a mládež.....	9
1.1 Právní ukotvení.....	9
1.2 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí	10
2 Principy kurately pro děti a mládež	11
2.1 Sociální kurátor	14
2.1.1 Kurátor pro děti a mládež.....	16
3 Sociálně-právní ochrana dítěte (SPOD).....	18
4 Postupy a nástroje práce kurátora pro děti a mládež.....	20
4.1 Vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny	20
4.2 Případová konference	23
4.3 Rodinná konference.....	24
4.4 Terénní sociální práce	25
4.5 Rozhovor	27
5 Způsoby intervence	29
5.1 Intervence okresního úřadu	29
6 Typy ústavní výchovy a rozhodování o ní	31
6.1 Ochranná výchova.....	32
6.2 Ústavní výchova	33
6.3 Diagnostický ústav	34
6.4 Výchovný ústav	35
7 Sociální práce s rizikovou mládeží	37
7.1 Vztahová síť a dospívání	39
7.1.1 Vrstevnické party	40
8 Státní a nestátní instituce.....	42
8.1 Ministerstvo vnitra	43
8.1.1 Centrum včasné intervence (CVI).....	44
8.2 Ministerstvo spravedlnosti	45
8.3 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy	46
8.4 Ministerstvo práce a sociálních věcí	47
8.5 Ministerstvo zdravotnictví.....	48

8.5.1 Bílý kruh bezpečí	48
9 Rozhovory s kurátory pro děti a mládež na OSPOD	51
10 Diskuze.....	63
Závěr	71
Literatura.....	72
Internetové zdroje	73
Seznam použitých zkratk, obrázků, grafů, tabulek, příloh.....	74
Přílohy.....	75

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si vybrala Sociální pracovník v roli kurátora – na OSPOD. Toto téma bakalářské práce jsem si zvolila, protože jsem v rámci povinné školní praxe docházela na úřady na oddělení sociálně-právní ochrany dítěte, kde jsem se s kurátory setkávala. Praxi jsem vykonávala na dvou úřadech a to na Praze 3 a na Praze 6. Práce sociálního pracovníka v roli kurátora mě na praxích zaujala a v budoucnosti bych chtěla pracovat na úřadě na pracovní pozici – kurátor pro děti a mládež.

Cílem bakalářské práce je zjistit, co vedlo kurátory ke zvolení právě této profese, dále co je pro jejich práci charakteristické, jak často se setkávají s rizikovou mládeží. Jaké postoje k nim jako autoritě má delikventní mládež, jaké bývají nejčastější příčiny delikvence a kriminality mládeže. S jakými institucemi kurátoři spolupracují, jak tuto spolupráci vnímají a zda by na spolupráci chtěli něco změnit. Práce si klade za cíl také zjistit, jak kurátoři hodnotí spolupráci ze strany klientů a jejich rodiny. Jak vnímají ústavní výchovu, jestli se jedná o vhodnou formu pomoci nebo trestu pro mladistvé. Nakonec také zjistit, jaké postupy kurátoři využívají při práci s mladistvými a jejich rodinami, a které z nich preferují.

Teoretická část bakalářské práce je tematicky rozdělena do osmi subkapitol. První kapitoly se zaměřují na kuratelu, kde je zakotvena (legislativně, právně) a jaké jsou její principy. Dále je uvedeno, jaké nástroje a postupy kurátor při výkonu své práce využívá. Další kapitola popisuje, jaké typy ústavní výchovy u nás máme. Zbýlé kapitoly se zabývají rizikovou mládeží, principy kurately a ministerstvy, která jsou v programu prevence kriminality mládeže a trestné činnosti mládeže.

V praktické části jsem provedla výzkum kvalitativní metodou. Praktická část proběhla formou strukturovaných rozhovorů. Pro zrealizování výzkumné části byli vybráni tři kurátoři pro děti a mládež na oddělení sociálně-právní ochrany dítěte v Praze.

1 Legislativní ukotvení kurately pro děti a mládež

Sociální kuratelu pro děti a mládež upravuje základní právní předpis ZSPOD, který vymezuje osobní zaměření této kurately.

Sociální kuratela je pro děti, které:

- vedou zahálčivý nebo nemravný život, který spočívá v tom, že děti zanedbávají školní docházku,
- využívají návykové látky, požívají alkohol a tím se mohou stát závislými,
- prostituují,
- spáchaly provinění nebo čin jinak trestný, opakovaně a soustavně se dopouštějí přestupků nebo jinak ohrožují občanské soužití,
- dopouštějí se opakovaných útěků od rodičů nebo jiných osob (fyzických, právnických), které jsou odpovědné za výchovu dítěte.¹

1.1 Právní ukotvení

Zákony, které upravují kuratelu pro děti a mládež a s ním související, jsou následující:

- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů,
- úmluva o právech dítěte, zákon č. 104/1991 o úmluvě o právech dítěte,
- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí,
- zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních,
- zákon č. 94/1963 Sb., o rodině,
- zákon č. 383/2005 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže,
- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí,

¹Podle: MPSV, 2016, str. 16

- zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání,
- novela vyhlášky č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky,²
- zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů,
- vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních,
- vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných,
- vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání.³

1.2 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

„ČÁST PRVNÍ ÚVODNÍ USTANOVENÍ §1 Sociálně-právní ochrana dětí §1 (1) Sociálně-právní ochranou dětí (dále jen "sociálně-právní ochrana") se rozumí zejména

- a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,*
- b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,*
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.*

§1 (2) Nedotčeny zůstávají zvláštní právní předpisy, které upravují též ochranu práv a oprávněných zájmů dítěte.“⁴

² Podle: Průšová, 2016, str. 1-2

³ Podle: Veřejný ochránce práv, 2007, str. 15-16

⁴ MPSV, 1999, str. 1

2 Principy kurately pro děti a mládež

Co se rozumí sociální kuratelou?

Jedná se o soubor opatření na:

- zamezení, zmírnění a odstranění prohlubování nebo opakování poruch, týkajících se:
 - psychického, fyzického a sociálního vývoje dítěte a plnoleté fyzické osoby,
- poskytnutí pomoci v závislosti od závažnosti poruchy a situace, ve které se dítě nebo plnoletá fyzická osoba nachází.⁵

Základní princip

Kurátor je pracovníkem na oddělení sociálně-právní ochrany dítěte, primárně je ve své práci stejně jako ostatní na tomto oddělení, sociálním pracovníkem. Mezi jeho povinnosti patří usilovat o řešení a vyřešení nepříznivé sociální situace dítěte i jeho rodiny. K řešení nepříznivé situace sociální pracovník využívá metody a nástroje sociální práce.

Principy sociální práce lze vymezit následujícím způsobem:

- přístupy, které jsou založeny na potřebách dítěte,
- participace dítěte,
- zplnomocňování dítěte,
- kurátor je zodpovědný za koordinaci případu a za proces, nikoliv však za výsledek.⁶

Přístup založený na potřebách dítěte

Přístup, který je založený na potřebách dítěte, velice úzce souvisí s účelem intervence. Je možné ho legitimně sledovat v systému sociálně-právní ochrany dětí s rolí OSPOD, který má primární roli v garanci sociální práci s dítětem a jeho rodinou, konkrétně těch, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci. Jedná se o nepříznivou sociální situaci, která ohrožuje příznivý vývoj dítěte, s cílem zajistit ochranu dítěte a naplnění jeho nejlepšího zájmu.

⁵ Podle: Oláh, Roháč, 2008, str. 135

⁶ Podle: MPSV, 2016, str. 30

Povinností kurátora jako pracovníka na OSPOD a sociálního pracovníka je vycházet především v maximální možné míře z principů a metod sociální práce. Kurátor jako pracovník OSPOD i sociální pracovník na OSPOD je povinný jednat vždy výlučně v nejlepším zájmu dítěte.

Kurátorovým hlavním úkolem je pátrat, jaké jsou příčiny nepříznivé sociální situace dítěte a jeho rodiny. Kurátor musí mít na paměti, že tyto příčiny nejčastěji spočívají ve zvláštních potřebách dítěte nebo jeho rodiny. Jedná se o takové zvláštní potřeby, které dítě nebo rodina není schopna dostatečným způsobem a vlastními silami uspokojit. Existuje také východisko, ze kterého musí kurátor důsledně vycházet a sice i ohrožující dítě je ohroženým dítětem. V metodické příručce ministerstva práce a sociálních věcí se upouští od tradičního pojmu „výchovné problémy dítěte“, kdy je pojem nahrazován pojmem „zvláštní potřeby dítěte související s jeho rodinou“. Povinností sociální práce a kurátora jako jejího veřejnoprávního garanta při práci s dětmi je nahlížet i na rizikové chování dítěte tak, že se dítě snaží tímto způsobem sdělit své potřeby, které jsou většinou dlouhodobě neuspokojovány. Jedná se o přístup, který důsledně respektuje tuto skutečnost. Situace bývají různě náročné, kurátor se v těchto situacích musí vyvarovat toho, aby dítě jakýmkoli způsobem sankcionoval nebo se podílel na jeho sankcionování svými postoji a stanovisky.

Kurátor může využívat svá donucovací oprávnění, svěřená zákonem, ale v případě, kdy přistoupí na toto využití, musí mít vyhodnocenou situaci dítěte a jeho rodiny. Na základě tohoto vyhodnocení situace musí mít na jedné straně definované, co je pravděpodobnou příčinou rizikového chování dítěte, a na straně druhé musí kurátor umět dostatečně odůvodnit, že výkon konkrétního donucovacího oprávnění může objektivně přispět k vyřešení příčiny, které povede k uspokojení potřeby dítěte. Kurátor musí v takových případech dostatečně doložit, že opatření, která byla mírnější a méně omezující, nevedla ke zlepšení situace dítěte. Kurátor má k dispozici nástroje donucovací povahy až jako poslední možnost po vyčerpání všech preventivních a sanačních nástrojů.⁷

Partnerský přístup

Jedná se o další důležitý princip v činnosti kurátora. Princip participace dítěte (kurátorova klienta) na řešení jeho situace, nutně s tím souvisí zplnomocňování tohoto dítěte. Partnerský přístup ke klientovi je jedním z obecných základních principů sociální

⁷ Podle: MPSV, 2016, str. 10

práce. Tento přístup je projev respektu ke člověku a jeho důstojnosti, měl by být základním východiskem i při poskytování sociálně-právní ochrany dětí.

Přístup byl posílen na legislativní úrovni s novelou ZSPOD č. 401/2012 Sb., která položila právní základy systematickému využívání některých nástrojů sociální práce. Nástrojů, které samy svou činností odvozují od úzké spolupráce s klientem. Takový přístup v praxi předpokládá přístup kurátora ke klientovi jako partnerovi a klientovo aktivní zapojení se do řešení své nepříznivé sociální situace. Mezi tyto nástroje patří například – individuální plánování, případová konference a další.

Partnerský přístup ke klientovi se v činnosti kurátora neliší žádným způsobem od přístupu, který uplatňují ostatní pracovníci OSPOD. Jedinou výjimkou je situace, kdy je zapojení dítěte při poskytování sociálně-právní ochrany závislé na míře vyspělosti. Princip partnerství se v tomto případě při řešení jeho nepříznivé sociální situace uplatní především ve vztahu k jeho rodičům nebo k jiným osobám odpovědným za jeho výchovu. Samo dítě musí být pro kurátora vždy stejně relevantním partnerem jako jeho rodina v řešení jeho nepříznivé situace. Kurátor musí dítěti věřit, že je schopno, bez ohledu na to v jak složité situaci je, se podílet na formulaci případných řešení a za tímto účelem mu poskytovat podporu.

Ve výsledku to znamená, že kurátor pracuje s dítětem na schopnosti porozumět důsledkům, které vznikly na základě jeho jednání. Jeho úkolem je nastiňovat dítěti primárně negativní následky jeho chování, pokud bude ve svém rizikovém chování pokračovat. Kurátor by ale měl usilovat o to, aby dítěti zprostředkoval náhled jeho situace na to, jaké důsledky má jeho chování v jeho přirozeném prostředí, i v širší komunitě. Kurátor se také zaměřuje na systematické posilování schopnosti dítěte pochopit, co zapříčinilo jeho chování, aby si dítě samo pro sebe dokázalo formulovat a pojmenovat příčiny. Aby mohlo formulovat kroky, které vedou ke zlepšení jeho situace, je nutné, aby pochopilo příčiny své situace a získalo náhled na svou situaci, alespoň v částečné míře, to je nezbytné.

Kurátor, který ctí partnerský přístup k dítěti, má větší šanci, že se vyhne situaci, kdy bude pouze přihlížet na prohlubování problémů, se kterými se dítě potýká a všechna opatření ze strany kurátora budou vyznívat „naprázdno“, bez dopadu do života dítěte a ochrany příznivého vývoje dítěte.⁸

⁸ Podle: MPSV, 2016, str. 12-14

2.1 Sociální kurátor

Sociální kurátor poskytuje souvislou, nepřetržitou, poradenskou a socioterapeutickou službu a pomoc zletilým občanům při jejich nepříznivých sociálních situacích. Jeho úkolem je také naplánovat zajištění návazné péče pro mladé dospělé, kteří se mohou nacházet v ústavní výchově nebo mohli být vzati do vazby nebo vykonávají trestní opatření odnětí svobody. Sociální pracovník je tak jediným garantem k poskytování služeb při jejich odchodu do další etapy života.⁹

Agenda sociálního kurátora neboli kurátora pro dospělé je vykonávána na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností. Sociální kurátor spolupracuje s klienty staršími 18 let, podle § 92 zákona číslo č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Mezi úkoly sociálního kurátora patří také naplánovat zajištění návazné péče mladým dospělým. Tito mladí dospělí se vyznačují například, tím, že.:

- se nacházejí v ústavní výchově,
- jim byla nařízená ochranná výchova,
- byli vzati do vazby,
- nebo vykonávají trestní opatření odnětí svobody.

Při zahájení spolupráce mezi sociálním kurátorem a klientem se jedná o případovou práci, tvorbu IPODu. Je vhodné zahájit tuto spolupráci s předstihem, aby sociální kurátor mohl zhodnotit závažnosti jednotlivých případů. Sociální kurátor získává prvotně informaci o nadcházejícím odchodu z ústavního zařízení. Informace jsou získávány od kurátorů, kteří mají přehled o těchto případech. Spolupráce mezi kurátory by měla fungovat průběžně, informace si sdělují např.: na společných poradách nebo při konkrétní spolupráci sociálního kurátora a pracovníků z OSPOD. S nadcházejícím odchodem z ústavního zařízení je potřebný dostatečný časový předstih. Časový předstih se týká především otázek ohledně bydlení, vzdělání, finančního zajištění klienta, možnost klienta rozhodnout se mezi různými variantami svého budoucího života. Sociální kurátor získává informace také ze zařízení, které posílá hlášení o nadcházejícím propuštění dítěte, hlášení je doručováno ve lhůtě nejméně 6 měsíců předem.

Postoj klienta může být problémem ve využívání služeb sociálního kurátora. Po dobu umístění v ústavním zařízení žijí někteří mladiství v představách, že až budou

⁹ Podle: MPSV, 2016, str. 238

propuštění, budou žít svobodný a bezproblémový život. Chtějí si žít „život po svém“ a sociální kurátor je pro ně překážkou na této cestě.

Včasně navázání vztahu s klientem a zahájení kontinuální sociální práce je pro sociálního kurátora důležité.

Kurátor společně se sociálním kurátorem dochází do zařízení, aby s budoucím klientem navázal užší osobní kontakt. Na prvním setkání sociálního kurátora a klienta je vhodná přítomnost kurátora, který dítě do té doby navštěvoval. Sociální kurátor a klient se vzájemně představí, zahájí se rozhovor na neutrální téma, aby se klient mohl uvolnit. Na prvním setkání by si měl sociální kurátor z rozhovorů odnést potřebné informace a klient zjištění, že se má na koho obrátit.

Jednají spolu také o klientových plánech po odchodu ze zařízení, roli zde hrají také všechny aspekty situace mladého dospělého. Žádoucí je, aby sociální kurátor spolupracoval také se členy doprovázejícího týmu, hlavně s jeho klíčovým pracovníkem nebo s pracovníkem, ke kterému má klient největší důvěru. Úspěšné řešení zletilého je možné prostřednictvím případové konference.

Dítě tímto získá příležitost seznámit se s úlohou sociálního kurátora, kterou v jeho budoucím životě zaujme a je jen na něm, zda ji přijme.

Nejvyšší riziko ohrožení negativními jevy je období bezprostředně po odchodu z ústavního zařízení, na které je potřeba brát zvláštní zřetel. Hlavními obtížemi pro zletilé, se kterými se potýkají, bývají sociální nepřipravenost, ekonomická nesamostatnost a absence emocionální opory.

Když kontakt klienta se sociálním kurátorem přetrvává i po odchodu ze zařízení, jedná se o dobrý signál návazné spolupráce. Sociální kurátor kontaktuje nebo navštěvuje klienta v jeho novém působišti – na ubytovně, v rodině, na internátu, v azylovém domě a jiných bydleních. Zajímá se o jeho situace, dojednávává s ním další kroky spolu s dalšími zainteresovanými subjekty. Jak dlouho bude spolupráce trvat, není nikde stanoveno, závisí na dohodě sociálního kurátora s klientem. V případě nezájmu klienta o spolupráci, sociální kurátor spolupráci ukončí. Spolupráci ukončuje také v případě, pokud klient opakovaně ignoruje konkrétní výstupy ze spolupráce s kurátorem, i přesto by sociální kurátor neměl případ uzavírat úplně. Jeví se jako optimální, když sociální kurátor klienta po určitém časovém odstupu kontaktuje, aby zjistil jeho aktuální situaci. Klient se sám rozhodne, zda chce po opětovném navázání kontaktu navázat i novou spolupráci. Ze strany sociálního kurátora je vhodné klientovi nabídnout stálou nabídku- zda bude cokoli potřebovat, může

se na sociálního kurátora kdykoliv obrátit. Mnohdy se tak stává, že klient se na sociálního kurátora obrací potom, co se mu vstup do dospělého světa, života nezdařil, tak jak chtěl a představoval si.¹⁰

2.1.1 Kurátor pro děti a mládež

Kurátor pro děti a mládež je specializovaný pracovník státní sociální pomoci, který svou činnost vykonává na obecním úřadě s rozšířenou působností. Úřad s rozšířenou působností vykonává sociálně-právní ochranu dětí, zaměřuje se na nezletilé, kteří páchají různou trestnou činností, přestupky. Jedná se o nezletilé, kteří mají výchovné problémy, například nemají respekt k jejich odpovědné osobě – rodičům, opatrovníkům či pěstounům. Dále nezletilí, kteří se dopouštějí útěků z domova, chodí za školu (záškoláctví), prostituuji, užívají alkohol nebo jiné návykové látky.

Práce kurátora spočívá v tom, že pomáhá nezletilým k překonání nepříznivých podmínek a vlivů, kterým jsou vystavováni. Jeho úkolem je provádět opatření, která pomohou k odstranění prohlubování nebo opakování rizikového chování dítěte nebo jeho okolí. Kurátor nepomáhá pouze dětem, ale také rodičům dětí s rizikovým chováním, pomáhá při řešení výchovných, ale i jiných problémů, které souvisí s péčí o dítě. Sociální pracovník v roli kurátora pro děti a mládež poskytuje nebo zprostředkovává poradenství.

Kurátor je účastníkem při výslechu nezletilého a mladistvého u Policie ČR. Jestliže mladiství spáchá nějakou trestnou činnost, kurátor jej zastupuje při hlavním líčení před soudem.

Kurátor, jakožto sociální pracovník, je členem multidisciplinárního týmu, spolupracuje se školskými a zdravotnickými zařízeními. Dále také spolupracuje se středisky výchovné péče, odbornými službami pro rodiny a děti, věznicemi, soudy, probační a mediační službou ČR.

Činnost sociálního pracovníka v roli kurátora pro děti a mládež se řídí zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dítěte.¹¹

¹⁰ Podle: MPSV, 2016, str. 238-240

¹¹ Podle: MPSV, slovník, 2016-2018

„Princip multidisciplinární spolupráce

Diagnostika i intervence v případech ohrožení dětí je postavena na principu multidisciplinární spolupráce. Tento přístup není uplatňován pouze formálně, ale je zásadním a dynamizujícím prvkem celého procesu ochrany dětí. Multidisciplinarita zajišťuje komplexní zhodnocení situace dítěte, rodiny i komunity, určení aktuálního stavu dítěte a jeho potřeb, stanovení reálných cílů a jejich následné vyhodnocení. Multidisciplinární spolupráce rovněž umožňuje odpovědné a kvalifikované posouzení obtížných nebo nejednoznačných případů ohrožení dětí, kdy pouze globální posouzení celé situace může určit míru nebezpečnosti pro dítěte i formu intervence.“¹²

¹² Pemová, Ptáček, 2012, str. 31-32

3 Sociálně-právní ochrana dítěte (SPOD)

Sociálně-právní ochrana dítěte je odvětvím veřejného práva, jehož součástí je soubor různých nástrojů a opatření. Základní principy při využívání sociálně-právní ochrany dětí je v nejlepším zájmu dítěte, v jeho prospěch a blaho. SPOD je poskytována dětem, které ještě nedosáhly 18 let života. Jde o rovný přístup k dětem, které se ocitly v nouzi. Poskytována je bez rozdílů a jakékoliv diskriminace – podle rasy, pohlaví, barvy pleti, náboženství a spousty dalších. Je poskytována bezplatně, až na některé výjimky.

Poslání vychází ze zásady, že stát odpovídá za ochranu dětí před duševním a tělesným násilím, dále odpovídá za ochranu zdravého vývoje z hlediska fyzického, mravního, psychického a ostatních aspektů.

Sociálně-právní ochranou dítěte se rozumí zejména ochrana práv dítěte. Mezi práva dítěte patří právo dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, právo na život, právo na život v rodině a na rodičovskou péči, právo na vlastní identitu, svobodu myšlení, právo na vzdělávání a zaměstnávání, svobodu náboženství a svědomí. Dále má dítě právo na ochranu jeho zájmů, ochranu jeho jmění, působení směřující na znovuobnovení funkcí, které byly v rodině narušeny.

Narušení těchto funkcí, může na dítě negativně působit, trvají-li delší dobu a jsou intenzivní. Pak ovlivňují řádnou výchovu dítěte nebo mohou být důvodem nepříznivého vývoje dítěte.

V sociálně -právní ochraně dítěte je také obsažena ochrana před jakoukoliv formou tělesného a duševního násilí vykonávaného na dítěti, zanedbávání, zneužívání nebo vykořisťování dítěte.¹³

Hlavním cílem SPOD je nejlepší zájem dítěte, což musí být základním hlediskem v jakémkoliv postupu práce, která se dítěte týká. Tato činnost je uskutečňována v soukromých nebo veřejných zařízeních sociální péče, před soudem, správními nebo zákonodárnyými orgány.

Zájem dítěte se posuzuje z pohledu momentálního citového stavu dítěte, především z hlediska jeho dlouhodobého zdravého psychického vývoje. Zájem dítěte je sledován i v takových případech, kdy lze předvídat, že nastanou výchovné nebo jiné problémy v rodině – například v rodině, kde se v předešlé době stala, někdy i opakovaně, různá trestná činnost, kterou konali starší sourozenci dítěte.

¹³ Podle: MPSV, 2013, str. 1

Zvláštní neboli zvýšená ochrana by měla být poskytnuta dětem, v jejichž rodině se stala např. tragická událost, kdy rodiče zemřeli, nebo v rodině, kde rodiče neplní své rodičovské povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti. Dále pokud rodič nevykonává nebo zneužívá svá práva, která vyplývají z rodičovské zodpovědnosti.

Zvýšená ochrana je poskytována i dětem, o něž se stará jiná fyzická osoba než rodič, která byla pověřena péčí o dítě a neplní své povinnosti plynoucí ze svěřením dítěte do její výchovy.

Sociálně-právní ochrana dítěte se dále zaměřuje na děti, u kterých se začaly vyskytovat různé výchovné problémy. Například problémy, které spočívají v tom, že dítě zanedbává povinnou školní docházku, užívá návykové látky, prostituje, požívá alkohol, spáchalo trestní čin, opakovaně páchá přestupky, ohrožuje jiným způsobem občanské soužití.

Do zvýšené ochrany sociálně-právní ochrany dětí je také nutné řadit a věnovat pozornost dětem, které dopouštějí opakovaných útěků z domova, od rodičů nebo od jiných fyzických osob, které se o dítě starají a jsou odpovědnými osobami za výchovu dítěte. Zvýšená ochrana je taktéž zaměřena na děti, na kterých byl spáchán, nebo je zde podezření ze spáchání trestného činu, trestný čin ohrožující život či zdraví dítěte, lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jeho jmění.

Dále se zvýšená ochrana zaměřuje na děti, které bývají opakovaně umístovány do zařízení zajišťující nepřetržitou péči o děti nebo jestliže umístění dítěte v těchto zařízeních trvá déle než 6 měsíců a to na základě žádostí o umístění ze strany rodičů či jiných fyzických osob, které jsou odpovědné za výchovu dítěte. Zaměřená je také na děti ohrožované násilím, které probíhá mezi rodiči nebo jinými fyzickými osobami odpovědnými za řádnou výchovu dítěte.¹⁴

¹⁴Podle: Veřejný ochránce práv, 2007, str. 14-15

4 Postupy a nástroje práce kurátora pro děti a mládež

4.1 Vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny

Pokud se kurátor dozví o situaci, která nasvědčuje tomu, že dítě může být ohroženo, případně se ještě navíc jedná o dítěti vyžadující zvýšenou pozornost (§ 6, 31 ZSPOD), přistoupí kurátor k úvodnímu vyhodnocení. Kurátor zjišťuje aktuální situaci, ve které se dítě ocitá, míru ohrožení dítěte, prošetřuje osobní, ale také rodinné poměry dítěte. Zjišťuje, jestli dítě řádně dochází do školy a také přehled dosavadních protiprávních činů.

Úvodní vyhodnocení je stručným souhrnem informací s důrazem na ty informace, které se týkají ohrožení dítěte, obsahují také závěr a jeho odůvodnění.

Kurátor získává potřebné informace ze sociálních šetření a spolupráci s návaznými subjekty, jako je škola, lékař, sousedi a další.

Jestliže kurátor vyhodnotí situaci tak, že se jedná o dítě vyžadující zvýšenou pozornost, přistoupí ke strukturovanému vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny. Do posuzování situace dítěte (klienta) je zahrnuto systematické a cílené sbírání informací (například z rozhovorů, sociálního šetření, zprávy ze školy, ale i jiných sociálních zařízení atd.) a proces vyhodnocování informací.

Kurátor provádí co nejúplnější hodnocení relevantních informací ohledně dítěte a jeho rodiny, aby bylo možné popsat kvalitně a dostatečným způsobem potřeby dítěte a rizika, která dítě ohrožují. Kurátor se snaží zjistit příčiny rizikového chování dítěte, zjišťuje, které potřeby dítěte popřípadě jeho rodiny nejsou dostatečným způsobem uspokojovány, a popisuje vývoj tohoto chování. Je potřeba uvést co nejkonkrétněji a nejpopisněji jednotlivé potřeby a rizika s nimi související.

Ochranné faktory i rizika mohou mít vnitřní nebo vnější charakter (vnitřní – nízké sebevědomí, vysoké vědomí vlastní účinnosti; vnější – jedná se o nedostatečnou podporu ze strany rodičů nebo prarodičů).

Zásadní aktivita kurátora je vyhodnocení situace dítěte. Tato aktivita významně ovlivňuje tvorbu IPODu (individuálního plánu dítěte), následnou kontrolu jeho plnění, navrhovaná opatření a návazné činnosti.¹⁵

¹⁵ Podle: MPSV, 2016, str. 30

Prostřednictvím komplexního přístupu jsou zjišťovány individuální potřeby dítěte a jsou plně v souladu se zásadou multidisciplinarity na základě spolupráce s ostatními odborníky.

Dle nezbytného minimálního rámce se hodnotí následující skutečnosti.

A) Vývojové potřeby dítěte, konkrétně:

- zdravotní stav,
- učení se,
- emoční vývoj a chování dítěte,
- rodinné a sociální vztahy,
- identita dítěte,
- sociální prezentace,
- samostatnost a sebeobsluha.

B) Rodičovská kapacita, konkrétně:

- základní péče rodičů,
- zajištění bezpečí a ochrany dítěte ze strany rodičů,
- citová vřelost,
- stimulace a podněty,
- vedení a hranice,
- stabilita.

C) Rodina a prostředí, konkrétně:

- rodinná historie,
- fungování rodiny,
- širší rodina,
- bydlení,
- zaměstnání a finanční situace,
- sociální začlenění rodiny,
- komunitní zdroje.¹⁶

Zjištěné informace kurátor využije k vytvoření IPODu, ve spolupráci s dítětem, pečujícími osobami a ostatními odborníky. V rámci IPODu se zvolí vhodné a účelné postupy práce s rodinou a prostředky působení na dítě. Účelem IPODu je dohodnout se s rodinou a dítětem na postupu a krocích, jak zlepšit jejich situaci, nastavit jasný návod k dosažení změn a poskytnout měřítko pro ověření pozitivního vývoje.

¹⁶ Podle: MPSV, 2016, str. 30-32

Určit odpovědné osoby za realizaci jednotlivých kroků a časového plánu je významnou součástí IPODu.

IPOD se zpracovává s důrazem na setrvání dítěte v rodině s lhůtou do 1 měsíce po zařazení do evidence. IPOD je průběžně aktualizován, po zařazení dítěte do evidence je aktualizování IPODu je nutné zvláště v situacích, kdy je dítěti uloženo výchovné opatření nebo kdy o dítě pečuje jiná osoba nebo ústavní výchova.

Kurátor má zákonem svěřená oprávnění, některá oprávnění mají tzv. „měkkou“ povahu a jiná povahu zjevně donucovací. Základem činnosti kurátora by mělo být využívání „měkkých“ oprávnění, plně odpovídají jeho činnosti sociálního pracovníka a koordinátora případu v rámci práce s dětmi a jejich rodinami.

Kurátor po vyhodnocení situace, ve které se dítě a jeho rodina nachází, a v souladu s IPODem, který vypracovali, poskytuje sociálně-právní poradenství a výchovné poradenství, především však dítěti a jeho rodině zprostředkuje další formy pomoci a podpory. Jedná se např. o odborné poradenství při řešení rodinných, osobních a sociálních problémů, při řešení akutních krizových situací, pomoc odborných poradenských pracovišť, zdravotnických pracovišť a jiných služeb. Kurátor by měl mít zjištěné, jaké formy pomoci a podpory jsou dostupné v daném území, jaké služby jsou zde nabízeny a o jakou cílovou skupinu se jedná.

Kurátor se při práci s dítětem a jeho rodinou může setkat se spoustou překážek, které na něho mohou klást při využívání metod sociální práce vyšší nároky.

V některých případech se může stát, že dítě a jeho rodina nemusejí mít ke kurátorovi důvěru, neformulují zakázku, aktivně nevyhledávají spolupráci s kurátorem, jejich postoj ke kurátorovi může být i odmítavý. Kurátor by měl primárně vnímat tyto skutečnosti jako indikátory toho, že využívání „měkkých“ opatření i nadále se stává bezúčelné a je potřeba přistoupit k využití opatření donucovací povahy, ty by měl v první řadě zohlednit při nastavování sociální práce s dítětem a jeho rodinou.

Sociální pracovník při využívání metod sociální práce by měl mít stále na paměti, že cíl jeho práce je eliminace ohrožení dítěte a přijatelná stabilizace rodinné situace, nikoli aplikace zvolené metody.

Způsob práce a podoba zvolené intervence musí patřičným způsobem reflektovat informace o potřebách klienta, které byly zjištěny. Potřeby klienta (dítěte) a jeho rodiny, jejich individuální charakteristiky, zkušenosti, schopnosti, jejich životní a sociální situaci. Formy pomoci a podpory mohou být odlišné v jednotlivých případech, a to i pokud se

jedná o stejného jmenovatele, kterým může být – záškoláctví, zneužívání návykových látek, útek z domova apod. Je potřeba mít individuální přístup ke každému klientovi, jedná se o tzv. přístup práce zaměřený na osobu (klienta, dítě).¹⁷

4.2 Případová konference

Případová konference patří k nástrojům sociální práce. Řeší se při ní konkrétní situace ohrožených dětí a jejich rodin. Případové konference ze zákona pořádá OSPOD. V případové konferenci se jedná o plánované a koordinované setkání všech, kteří by mohli představovat nebo představují podpůrnou síť pro dítě a jeho rodinu. Cílem této konference je výměna informací, zhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, hledat optimální řešení situace a plánovat společný postup, který vede k naplňování potřeb dítěte. Zřejmým přínosem případové konference je klientova spoluúčast na hledání řešení jeho problému, definování cílů a dalších rozhodování. V rukou dítěte a jeho rodiny tak zůstávají kompetence a aktivita.

Případové konference se nepořádají v situacích, kdy by její uspořádání bylo nemožné nebo se jednalo o zjevně neúčelné.

Kdy je kurátor povinen pořádat případovou konferenci ze zákona?

„Situace, kdy je kurátor ze zákona povinen pořádat případové konference.

- *Před návrhem soudu na rozhodnutí o omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu.*
- *Před návrhem soudu na nařízení ústavní výchovy.*
- *Před návrhem soudu na prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy.*
- *Před návrhem soudu na svěřeni dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, na prodloužení doby trvání tohoto svěřeni a na zrušení rozhodnutí o svěřeni dítěte do tohoto zařízení.*
- *Před návrhem soudu na svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu a jeho zrušení.*
- *Před návrhem soudu na nařízení výchovného opatření a na prodloužení trvání tohoto výchovného opatření nebo na jeho zrušení.*“¹⁸

¹⁷ Podle: MPSV, 2016, str. 33-35

¹⁸ MPSV, 2016, str. 35

Případová konference má přípravnou fázi, kde je třeba se zaměřit na organizaci konference – určit datum a čas konání, zajištění vhodné místnosti, zajistit zkušeného facilitátora. A také pozvat na tuto konferenci zainteresované osoby, kterými jsou – lékaři, učitelé, psychologové, dětské psychiatry, speciální pedagogové a další.

Aby případová konference byla úspěšná, je nutné dostatečně informovat a motivovat všechny účastníky.

Klíčové je v případové konferenci stanovit její cíl, na jehož základě se zvolí hlavní body a otázky, kterými se bude konference věnovat. Facilitátor je ten, který řídí celý proces jednání a směřuje konferenci k dosažení stanoveného cíle. Během probíhající konference dohlíží na komunikaci, aby byla rovnocenná a zajišťovala bezpečí jednotlivým účastníkům, a také na definování závěrů. Všichni zúčastnění se zavazují k mlčenlivosti. Údaje osobní a citlivé povahy jsou uváděny a sdíleny jen s ohledem na jejich potřebnost pro řešení nějaké konkrétní situace. Také během probíhající konference může dojít ke komplexnímu vyhodnocování naplňování potřeb dítěte, vyhodnocení míry ohrožení dítěte, dostupných zdrojů. Výstupem konference bývá plán zahrnující konkrétní kroky vedoucí k dosažení potřebných změn.¹⁹

4.3 Rodinná konference

Rodinná konference je model rodinných konferencí, které řeší problémy v rodině, které se týkají dětí. Tento model vznikl na Novém Zélandě koncem 80. let. V České republice představuje rodinná konference nový přístup v práci s ohroženou rodinou. Posunula způsob myšlení a uvažování o klientech. Model může vhodně doplnit a rozvinout stávající systém péče v nejlepším zájmu dítěte (dětí).

Principem rodinné konference, ze kterého vychází, je ponechat odpovědnost za vlastní situaci na rodině jako takové.

Postupy, které rodinná konference přináší, umožňují aktivizaci vlastního rozhodování a zdrojů, které vedou k řešení. Podpora a zplnomocňování rodiny v tom, aby úvodní fázi řešení situace byla schopna zvládnout sama a k tomu využila to nejpřirozenější, čímž je síla, možnosti a zdroje z rodiny a jejího širšího okolí. Jsou při tom využívány přirozené vazby komunity – čím větší počet lidí se zapojí, tím více bude mít pohledů na situaci, porozumění a příležitostí přijít s nápadem.

¹⁹ Podle: MPSV, 2016, str. 36

Jak je charakterizována rodinná konference?

- Jedná se o model rozhodování.
- Cílem je najít řešení pro dítě, které se ocitá v nějaké nevhodné situaci.
- Rodinná konference začíná otevřenou otázkou. Otázka je jasně zformulovaná a není naznačeno řešení. Otázku pokládá rodině sociální pracovník dítěte z OSPOD.
- Konferenci vlastní rodina a její síť.
- Konferenci pomáhá domluvit, připravit a organizovat koordinátor, který je nezávislý a nezaujatý.
- Jako právo rodiny na informace, soukromý čas a bezvýhradné přijetí plánu – v případě, že je plán pro dítě bezpečný a po právní stránce v pořádku.²⁰

4.4 Terénní sociální práce

Terénní sociální práce je nedílnou součástí práce kurátora. Jde o soubor všech aktivit kurátorů mimo úřad. Aktivity směřují ke klientovi a jsou realizovány metodami sociální práce v přirozeném prostředí klienta. Kurátor také doprovází klienta na různá jednání s různými institucemi.

Terénní sociální práce je práce, která probíhá v přirozeném prostředí klienta, čímž jsou návštěvy v místě jeho bydliště. Provádí se sociální šetření, kurátor také bývá doprovodem klienta na jednání uskutečňovaná na úřadech práce, soudech, na Policii ČR atd.

Kurátor zprostředkovává v rámci terénní sociální práce kontakt se společenským prostředím, podporuje klienta, pomáhá klientovi při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání si osobních záležitostí.²¹

„Cíle terénní sociální práce a jejich význam pro plánování intervence

Za cíle terénní sociální práce lze v obecné rovině považovat:

- *prevenci sociálního vyloučení a jeho prohlubování,*
- *prevenci sociálně rizikových jevů,*
- *sociální začleňování,*

²⁰ Podle: MPSV, 2016, str. 36-37

²¹ Podle: MPSV, 2016, str. 37

- *mírnění negativních důsledků a rizik životních situací klientů, včetně jejich dopadu na společnost,*
- *zmírňování nerovností, včetně nerovného přístupu ke službám, vzdělávání, bydlení atp.,*
- *pomoc klientům získávat/znovu nabývat sociální kompetence, předávání informací.* ²²

Sociální pracovník k výkonu terénní sociální práce musí být způsobilý k právním úkonům, bezúhonný, zdravotně způsobilý i odborně způsobilý.

Specifikem terénní sociální práce je, že sociální pracovník (pomáhající) vyhledává potencionální uživatele sociálních služeb v prostředí jim přirozeném, jejich setkání proto obvykle nebývají na půdě organizace, kde sociální pracovník pracuje. Díky tomuto způsobu práce má terénní sociální pracovník možnost být v kontaktu s lidmi, kteří z nějakého důvodu sami institucionální pomoc nevyhledávají, z počátku mohou tuto pomoc i odmítat.

Návštěvy, které se konají v domácnostech uživatelů v rámci práce v přirozeném prostředí, mohou také poskytnout příležitost ke spolupráci s uživatelem a celou jeho rodinou a širším společenstvím. Možnost skupinové či komunitní práce se nabízí v případě práce ve vyloučených lokalitách. Tato specifika v sobě nesou příležitosti a potenciál, které při práci s jednotlivcem na úřadě nebo v poradenském zařízení nelze využít. V případě terénní sociální práce, kdy pracovník vstupuje do soukromého prostoru jednotlivce, rodin a celých společenství, je kladen důraz na etické chování pracovníka a jeho profesionalitu. To samé v případě, když vstupuje do teritoria nějaké cílové skupiny, která se zpravidla nachází ve veřejném prostoru. Všechny aktivity, které jsou vykonávány v rámci terénní služby, podporují úplnou sociální integraci uživatelů do společnosti. Aktivity bývají poskytovány převážně v přirozeném prostředí uživatelů se snahou maximálního využití jejich přirozených sociálních zdrojů, jako je rodina, příbuzní a další.²³

„Terénní sociální služby jsou poskytovány na základě druhových standardů sociální služby, v souladu se zákonem č.108/2006 Sb., o sociálních službách, dalšími právními normami České republiky a Evropské unie a s Etickým kodexem sociálních pracovníků, případně z něj odvozených kodexů (např. kodex kontaktních center, kodex ČAS). Uživatelé

²² MPSV, kolektiv autorů, 2007, str. 14

²³ Podle: MPSV, kolektiv autorů, 2007, str. 11-14

služby nesmějí být diskriminovány na základě své etnické, národnostní, rodové, sociální, náboženské a jiné příslušnosti.“²⁴

Do základních principů terénních sociálních služeb patří dodržování práv uživatelů, jejich zplnomocňování, dále práce v přirozeném prostředí uživatele, kontinuita a návaznost služeb a také princip nízkoprahovosti.²⁵

4.5 Rozhovor

Dalším postupem a nástrojem při práci kurátora je rozhovor. Aby mohl být úspěšný, je potřeba vhodné komunikace, prostřednictvím které jsou předávány myšlenky, postoje, pocity a podněty takovým způsobem, aby druhý člověk mohl tyto myšlenky, postoje, pocity a podněty přijmout.

Při komunikaci s klientem nám pomáhají komunikační schopnosti a dovednosti. Dále také objasnění, proč jsme se setkali (účel), objasnění, jakou roli má kurátor, podpoření klientových silných stránek, soustředění se na důležitá témata, povzbuzení k novému pohledu na situaci.

Rozhovor má být založený na naplnění společně určených cílů a na vzájemné důvěře. Pro lepší spolupráci je dobré oceňovat dítě, které přispívá ke konstruktivní změně.

Nejvýznamnější je první kontakt mezi dítětem a kurátorem, na kvalitě kontaktu často záleží, podle toho bude vypadat budoucí spolupráce (intervence) a její výsledky. V prvním kroku kurátor pomáhá dítěti se uvolnit.

Na začátku setkání je vhodné, když kurátor nechá dítě mluvit, tak kurátor získá vhled do situace z úhlu pohledu dítěte. Rozhovor se uskutečňuje za účelem dozvědět se potřebné informace. Kurátor se zaměřuje na kladení vhodných otázek, které rozhovor povzbuzují k dalšímu sdělování a usměrňují rozhovor žádoucím směrem. Je zde důležité také ticho, které dává dítěti prostor k přemýšlení. Dítě mívá potíže pojmenovat problém, který je potřeba vyřešit, důvodem bývá, že dítě nemá náhled na své chování a na situaci, ve které se právě nachází. Tento náhled by mu měl zprostředkovat kurátor.

Základní metoda pro získávání informací je řízený rozhovor.

Kurátor se soustředí na dítě, aby si uvědomilo existenci problému, soustředí se také na přijetí odpovědnosti dítěte za své chování.

²⁴ MPSV, kolektiv autorů, 2007, str. 11-12

²⁵ Podle: MPSV, kolektiv autorů, 2007, str. 11-14

Prvního kontaktu dítěte s kurátorem se účastní i osoby pečující o dítě. Hledá se společnými silami řešení již vzniklé situace, domlouvá se rámec spolupráce, stanovují se cíle této spolupráce a způsob jejich vyhodnocování. Určuje se také, zda budou osoby pečující účastny i na dalších rozhovorech, což je na zvážení kurátora dle okolností případu.²⁶

²⁶ Podle: MPSV, 2016, str. 37-38

5 Způsoby intervence

Novodobé státy ve značné míře věnují svou pozornost sociální politice. Cílem je udržení a zachování sociální stability společnosti. Dále intervenovat případy, kdy je ohrožen podstatný zájem jednotlivce nebo celé skupiny, které mohou utrpět závažnou újmu a reakce na ohrožení by mohla společnost destabilizovat. Novodobé státy se snaží neutralizovat chování společensky nepřizpůsobivých a nebezpečných jednotlivců. Stát se snaží u dětí a mládeže zmírnit nebo dokonce odvrátit nepříznivé působení rodičů nebo jiných osob. Nabízejí rodině podporu nebo alternativu k rodinné péči, která by se rodině podobala. Stát má zpracované způsoby zacházení s mladistvými, kteří jsou ohrožení, nebo s mladistvými, kteří ohrožují společnost. Způsoby byly zavedeny po druhé světové válce a jsou doposud fungujícími.²⁷

5.1 Intervence okresního úřadu

Správní činnost státu v oblasti sociální péče u nás uskutečňují sociální pracovníci. Tito sociální pracovníci působí na městských a okresních úřadech jakožto sociální pracovník v roli sociálního kurátora pro dospělé a pro mládež.

Kurátor pro mládež je sociální pracovník, který pracuje na sociálním odboru okresním nebo na obvodním úřadě. Náplní jeho práce je péče o děti mladší 15 let, které konají činy, jež by byly u staršího člověka klasifikovány jako činy jinak trestné. Dále pečují o mladistvé ve věku 15-18 let. Tito mladiství se dopustili přestupku nebo trestného činu a z tohoto důvodu proti nim bylo zahájeno trestné stíhání.

Kurátoři dále pečují o děti a mladistvé s opakovanými vážnými poruchami chování. Poruchami chování se rozumí například útěky z domova, záškoláctví, gamblerství, zneužívání návykových látek, prostituce atd.

Úkoly, které souvisí s péčí o ohroženou mládež, jež vykonává kurátor.

- Spolupracuje s orgány činnými v trestním řízení, podává jim zprávy o dítěti, mladistvém, které jsou psané na základě sociálního šetření.
- Je účastníkem na soudním projednání případu.
- Může navrhnout výchovu v náhradní rodině, také ústavní a ochrannou výchovu.

²⁷ Podle: Matoušek, Kroftová, 1998, str. 155

- Připravuje podklady pro řízení o výchovných opatřeních, které řízení vede komise péče o rodinu.
- Má pečovat o děti a mladistvé, kteří jsou propuštěni z ústavní výchovy.
- Připravuje, organizuje a realizuje preventivní programy v okrese.

Zákon o rodině 94/1963 Sb., podle něhož zákona může sociální pracovník obvodního úřadu dítě napomenout nebo nad ním nařídít dohled a uložit mu omezení. Pracovník může napomenout i rodiče nebo jiné osoby pečující o dítě, které nějakým způsobem narušují řádnou výchovu nezletilého. Napomenout buď nezletilého nebo rodiče nebo jinou osobu může i společenská organizace, která je k tomu pověřena.

Dohled nad nezletilým má být ve spolupráci se školou, a pokud existují, tak i s organizacemi v místě bydliště nebo na pracovišti. Omezení je zaměřeno především na návštěvy nevhodného druhu podniků a zábav.

Po roce 1989 se tato opatření využívají málo, časté bývá rovnou nařídít ústavní výchovu.²⁸

²⁸ Podle: Matoušek, Kroftová, 1998, str. 155-156

6 Typy ústavní výchovy a rozhodování o ní

Mezi první patří nesespecializované ústavy pro společensky hendikepované lidi. Zřizovány byly původně církví a od 16. století je zřizují převážně obce.

Ke zřizování specializovaných ústavů pro mládež a jejich rozšíření dochází v západoevropských zemích až po měšťanských revolucích z roku 1848. U nás jsou zakládány až v druhé polovině 19. století. Zřizovány jsou obcemi, různými spolky, nadacemi a zemskými orgány státní správy. Nestátní organizace byly pověřovány výkonem soudně uložených opatření státem až do druhé světové války.

Ústavy se v minulé době více lišily v porovnání s dnešními, především v organizaci režimu a ve velikosti skupin, se kterými se pracovalo najednou. Některé byly represivnější než další, jinde se více kladl důraz na vzdělávání než jinde. Ústavy bývaly někdy pojaty jako zemědělské farmy, internáty vyučující řemeslu, zprostředkovávaly pracovní síly pro podnikatele z okolí.

Svěřencům byla poskytována péče i po propuštění, personál jim pomáhal hledat práci, bydlení, a často se svěřenci zůstávali v dlouhodobém kontaktu.

V 50. letech 20. století vznikla síť ústavů pro děti a mládež, která pod upravenými názvy existuje dodnes. Zakládány byly záchytné dětské domovy, dětské domovy se zvýšenou výchovnou péčí, dále také záchytné domovy pro mládež a výchovné ústavy pro mládež.

V 70. letech 20. století, kdy proběhly změny názvů a organizační úpravy, se dospělo k dnešní struktuře ústavů, do které patří:

- diagnostické ústavy pro děti i pro mládež,
- dětské výchovné ústavy, i se zvýšenou péčí,
- výchovné ústavy pro mládež, i se zvýšenou výchovnou péčí.

Existují v dnešní době ústavy, které pečují o děti a mládež zároveň. Je známa vyhláška ministerstva školství z roku 1981, kde byl uveden záměr zřízení ochranných ústavů pro recidivující mladistvé. Dále také léčebně výchovné ústavy pro mladistvé osobnostně odchylné, kteří nejsou zvladatelní v běžných typech ústavů. Léčebně výchovný ústav vznikl pouze jeden v roce 1992, ochranný ústav nevznikl žádný.

Okresní úřad podle platných právních předpisů má navrhnout ústavní výchovu u dětí, o které se jejich rodiče náležitě nestarají, nepečují a neexistuje žádná jiná alternativa výchovy, která by byla žádoucí či dostupná.

Ústavní výchova se navrhuje dětem, které nemají způsobilého pečovatele. Občanský soudní řád upravuje podmínky rozhodování o ústavní výchově a s tím související předpisy.

Návrh na podnět soudu dává okresní úřad, soud pak ústavní výchovu nařídí. Ke zrušení ústavní výchovy musí opět okresní úřad podat soudu návrh (návrh na zrušení ústavní výchovy). Soud může ústavní výchovu nařídít i bez návrhu nebo ji může nařídít bez toho, aby se návrhy řídil při svém rozhodování. Soud může nařídít i jinou péči, než je ústavní výchova.²⁹

6.1 Ochranná výchova

Druh ochranného opatření, které je definováno trestním zákonem. Účel ochranné výchovy je preventivní, izolují a resocializují toho, kdo se dopustil společensky nebezpečného činu.

Ochranná výchova se ukládá v občanskoprávním řízení všem osobám, které spáchaly ve věku 12-15 let, čin, kdy trestní zákon u právně odpovědných osob umožňuje stíhání výjimečným trestem. Ochranná výchova je ukládána soudem také v případě, že osoby mladší 15 let spáchaly čin, který je u právně odpovědných osob posuzován jako trestní čin. Tato výchova může být v občanskoprávním řízení navržena i orgánem péče o děti a mládež dětem, kterým ještě nebylo 15 let. Ochranná výchova může být v trestním řízení uložena pouze mladistvým. Taková ochranná výchova je podle trestního zákona vykonávána ve zvláštních zařízeních, ve kterých je pod řádným pedagogickým vedením zajištěna příprava chovance na budoucí povolání. Pokud se chovanec bude řádně chovat a pracovat, může soud během ochranné výchovy mladistvého podmíněčně umístit mimo zařízení. Pokud nejsou tato očekávání ze strany mladistvého splněna, může soud rozhodnout tak, že ochranná výchova bude pokračovat.

Ústavní a ochranná výchova je ukládána pouze osobám mladším 18 let, výjimečně může být prodloužena do 19 let.³⁰

²⁹ Podle: Matoušek, Kroftová, 1998, str. 156-157

³⁰ Podle: Matoušek, Kroftová, 1998, str. 158

6.2 Ústavní výchova

Hlavní kritéria, kdy kurátoři navrhnou ústavní výchovu (podle závažnosti), jsou:

- trestná činnost a přestupky mladistvého – protiprávní jednání mladistvého,
- opakované útoky z domova (od rodičů),
- výchovná opatření uplatněná před návrhem ústavní výchovy,
- mladistvý vede zahálčivý způsob života,
- mladistvý nerespektuje rodiče nebo jiné osoby, které mají mladistvého ve své péči,
- prostituují,
- jsou v partách, které jsou pro mladistvého závadné, negativně ovlivňují chování mladistvého.

Mezi méně významná kritéria chování patří:

- kázeňské problémy ve škole,
- problémy s prospěchem,
- negativní hodnocení mladistvého ze strany jiných institucí, školy,
- rodina se špatnou pověstí,
- rodina, která jedná protiprávně,
- osobnostní charakteristika mladistvého apod.

Příznačným rysem byl důraz na kolektivní výchovu s polovojenským režimem ve výchovných zařízeních pro děti a mládež od 15 let, v některých zařízeních je dodnes.

Mezi hlavní problémy práce ústavů je nedostatek diferenciací ústavů. Péče je velmi málo individualizovaná, diskutabilní je také bodový systém a jeho účinnost, vysoký počet svěřenců a malá kapacita zařízení. Problémem jsou také útoky svěřenců ze zařízení, a odtržení zařízení od civilního prostředí.

Pracovníci v ústavech se nechtějí zabývat svěřenci, kteří jsou problematičtější. Jestliže se jedná o svěřence, který z ústavu utíká, policie ho po útěku odmítá hledat, protože jakmile vrátí svěřence zpět do ústavu, opět z něho uteče.

Pozornost je především směřována na negativní stránky osobnosti svěřence.

V ústavech je málo příležitostí osvojit si nějaké praktické dovednosti a naučit se samostatnosti. Ústav by měl naučit svého svěřence, jak se o sebe postarat, jak žít po propuštění. Jedná se ale o málo pravděpodobnou věc, protože v ústavu jsou svěřenci pod neustálým dozorem a jsou přísně vedeni.

Programy, které v ústavech jsou, nejsou příliš atraktivní účelné a praktické. Jsou odlišné od běžného života a svěřenci se jen minimálně podílejí na jejich organizování.

Mezi stále běžnými jevy se v ústavech vyskytuje šikana a agresivita mezi svěřenci. A lhostejnost personálu pak napomáhá k udržování již pokleslého standardu péče. Kontakty mezi svěřenci a jejich rodinou bývají minimální.

Zaměstnanci ústavu bývají minimálně, takřka vůbec, v kontaktu s propuštěnými svěřenci.

Kurátor je v kontaktu s klientem zejména v té době, kdy se klient nachází v ústavu, a měl by klienta připravovat na život mimo zařízení v neústavním prostředí, ale z důvodů přetíženosti kurátora se toto prakticky neděje. Jestliže klient nemá dobré rodinné vztahy, po propuštění se nachází ve vztahové a existenční prázdnotě.

Centrální orgány nevyvíjí dostačující tlak změnit formu ústavní péče, proto je záležitostí individuálního rozhodnutí vedoucích pracovníků.³¹

6.3 Diagnostický ústav

V diagnostickém ústavu pobývají klienti buď nařízením soudu, nebo dobrovolně. Jestliže se jedná o dobrovolný pobyt v diagnostickém ústavu, je zde trojstranná dohoda mezi vedoucími ústavu, rodiči nebo jinými zákonnými zástupci svěřence a svěřencem samotným. Tato dobrovolná forma pobytu nebývá obvyklou – naprostá většina svěřenců má pobyt nařízen soudem, jedná se teda o nedobrovolný pobyt.

V diagnostických ústavech jsou především svěřenci, kteří mají vzdělání na úrovni 6. – 7. třídy základní školy, jsou zde ale také svěřenci, kteří mají začatý, ovšem nedodělaný učební obor.

Při nástupu do diagnostického ústavu přijímá svěřence sociální pracovník, který kontroluje potřebné doklady svěřence, zda svěřenec má vše s sebou, poté s ním mluví psycholog, který založí svěřencův deník o průběhu nemoci (dekuraz).

Jako první se do deníku zapisuje souhrn úvodního dialogu s chovancem, ten je zaměřený na situaci bezprostředně předcházející přijetí svěřence do ústavu. Psycholog se v tomto deníku vyjadřuje k věrohodnosti klientových informací a pokouší se odhadnout, jak se klient bude adaptovat v zařízení. Další záznamy, jak se klient chová, vedou vychovatelé.

³¹ Podle: Matoušek, Kroftová, 1998, str. 158-160

V půlce svěřencova pobytu v diagnostickém ústavu vedoucí vypracuje předběžný závěr o svěřenci. Konečný závěr se vypracovává až těsně před koncem jeho pobytu v diagnostickém ústavu. Skoro vždy obsahuje návrh na přemístění klienta do výchovného ústavu pro dlouhodobý pobyt. Rozhodující je, jestli výchovný ústav vyučuje učební obor, o který má svěřenec zájem nebo už má učební obor začal studovat. Jen malý počet svěřenců se vrací do výchovného ústavu, ze kterého do diagnostického ústavu přišli. Jedná se spíše o ty klienty, kteří byli v diagnostickém ústavu na přání rodičů nebo na přání dětského domova. Převážná část svěřenců bývá po dvouměsíčním pobytu v diagnostickém ústavu přemístěna do výchovného ústavu.³²

6.4 Výchovný ústav

V České republice jsou tyto typy výchovných ústavů:

- výchovný ústav pro děti,
- výchovný ústav pro mládež,
- výchovný ústav pro děti i mládež.

Děti a mladiství jsou umisťováni do výchovných ústavů na základě rozsudku soudu. Soud jim nařídil ústavní výchovu dle soudního usnesení o předběžném umístění v ústavu.

Ústav dětem i mladistvým poskytuje dlouhodobou péči, kdy cílem je připravit klienty na budoucí povolání. Výukové programy, které zde jsou, mohou mít 3 podoby:

- kurzy a praktická školení – pro klienty, kteří mají krátkodobý pobyt, a pro svěřence nejhůře vzdělavatelné. U děvčat se jedná o naučení se výchovy k rodičovství, rodinná škola. U chlapců se jedná o vzdělání v oblasti základní řemeslné dovednosti.
- Odborné učiliště – po úspěšném dokončení získá svěřenec výuční list.
- A dále se jedná o střední odborné učiliště.

Podle zaměření do vzdělávacího programu bývají svěřenci rozdělováni do výchovných skupin. Jedná s o pokusy pro zavedení tzv. samostatných skupin svěřenců: svěřenci, kteří nebydlí na internátu, docházejí na výukové programy a na stravu do zařízení. Svěřenci nejsou už jinak kontrolováni ze strany pracovníků zařízení.

³² Podle: Matoušek, Kroftová, 1998, str. 160-161

Pro svěřence, kteří utíkali, byly zřizovány izolace, do kterých byli umístováni. Postupem času byly izolace v naprosté většině v ústavech zrušeny. Když svěřenec utekl, sankce za jeho útěk bylo ostříhání vlasů. Tato sankce, v některých ústavech přežívala až do poloviny 90. let.³³

„Výchovné ústavy se potýkají s podobnými problémy jako diagnostické ústavy – s chybějící koncepcí tohoto druhu výchovy, která musí reagovat na novou společenskou situaci, s nedostatečnou diferenciací jednotlivých zařízení, jež vede k tomu, že spolu žijí svěřenci, kteří by podle názorů pracovníků spolu žít neměli (a tak „narušenější“ svěřenci strhávají méně „narušené“), s nedostatečnou přitažlivostí stávajících zařízení pro nové pracovníky, s útekem svěřenců, jimž má málokdo odvahu preventivně bránit, atd.,“³⁴

³³ Podle: Matoušek, Kroftová, 1998, str. 161-163

³⁴ Matoušek, Kroftová, 1998, str. 163

7 Sociální práce s rizikovou mládeží

Problém takzvané rizikové mládeže se objevuje až v novověku. Na vzniku fenoménu rizikové mládeže se podílejí různé společenské změny, které probíhají v západních společnostech během posledních dvou století.

Slábnou sociální kontroly tradičně ovlivňující ty sféry života, které se nyní pokládají za soukromé. Dříve se jednalo o vliv církve, vrchnosti, širší rodiny, sousedů a dalších.

Rodiny jsou dnes zakládány především kvůli emočnímu uspokojování dospělých, jsou méně stabilní. V mnoha případech se stává, že děti vyrůstají pouze s jedním rodičem, která v některých případech nestačí na výchovu dětí.

Zážitek dítěte z rozvodu nebo rozchodu rodičů prokazatelně přivádí děti, ať už mužského nebo ženského pohlaví, k těžkostem ve fungování psychologickém a sociálním, a to na velmi dlouho dobu. V některých případech nemají děti v biologických rodičích oporu vůbec, jsou nazývány takzvanými sociálními sirotky. Tyto děti bývají vychovávány v ústavních zařízeních, kde se stávají obětmi deprivacních vlivů, které mohou vést k sociálnímu selhání.

Rodiče, kteří chodí do zaměstnání, v něm stráví většinu dne. Když děti nejsou ve škole, mohou volný čas trávit bez dozoru dospělého se svou vrstevnickou skupinou. Vliv těchto skupin je prokazatelně větší zejména u dětí, které nevyrůstají ve funkčním rodinném zázemí.

Masmédia mají na děti nezanedbatelný vliv, jsou všudypřítomná, jedná se zejména o televizní pořady, které spojují násilí se zábavou.

Dnešní masmédia také ovlivňují děti a mladistvé i propagací jejich idolů, kteří mají občas chování za hranicemi normality, někdy překračují i hranici zákona. Vliv jejich problematických idolů (vzorů) je tím větší, čím menší je vliv rodiny na dítě.

Během industrializace se velká část obyvatelstva přesunula do měst, jež dávají mladistvým více příležitostí k rizikovému trávení volného času – chodí do barů, na diskotéky, či do heren. Bývá zde větší dostupnost návykových látek, ke kterým se mladiství dostávají bez větších překážek.

Doba přípravy na vzdělání se prodlužuje z důvodu obecně stoupajících požadavků a kvalifikací. Dítě bývá v péči neosobních vzdělávacích institucí, které vyvíjejí tlak na výkon a nezabývají se osobnostním vývojem dítěte, protože to nemají v popisu práce.

V průběhu období „adolescentního maratoria“ je dítě odpojeno od ekonomické sféry a trhu práce. Je tomu tak do doby, než ukončí vzdělání a je náhle konfrontováno s požadavky tvrdé reality. Nekvalifikovaná práce je na trhu práce nízká, proto je přitažlivé raději nepracovat a být podporován sociálním státem. Nezaměstnanost dává mladým lidem prostor k vykonávání aktivit, které mohou různým způsobem ohrožovat jiné lidi.

V západních zemích mají lidé etnických menšin obecně horší přístup ke vzdělávání i k práci lépe honorované. Hodnotová orientace, kterou mají, může být ve velkém nesouladu s hodnotami, které jsou v životě většinové společnosti.³⁵

Hlavní typy rizik u mladistvých jsou následující:

- mladí lidé mohou být zvýšeně zranitelní,
- mladí lidé mohou svým chováním ubližovat sami sobě,
- mohou se provinovat proti jiným lidem nebo proti společenským zájmům (zájmy lidí a společnosti jsou vyjádřeny v zákoně).

Dále vrozenými faktory pro mladistvé, které mohou vést k sociálnímu selhání, jsou:

- syndrom hyperaktivity,
- vrozená anomálie osobnosti,
- deficit rozumových vlastností,
- deficit komunikačních dovedností,
- neatraktivní zevnějšek.

Rodina může selhávat ve svých základních funkcích, a tím vystavovat děti situacím, které mohou být nad jejich adaptační možnosti. Větší pravděpodobnost selhání bývá v rodinách:

- kde jeden nebo oba rodiče jsou nezletilí,
- kde dítě vychovává jeden rodič,
- situace v rozvodu,
- rodič je duševně nemocný,
- rodič je závislý, například na návykových látkách, hracích automatech.

Selhávání dítěte bývá spojováno s osobnostní anomálií rodiče – například rodič nezvládá svou zlost, dítě tím deptá, poskytuje dítěti nevhodné řešení konfliktů. Nebo chování rodiče může být proti společenským normám a v tomto ohledu může dítěti

³⁵ Podle: Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2005, 2010, str. 267-268

představovat vzor. Dítě také ohrožuje ekonomické selhávání rodiny, které je spojeno s nízkou kvalitou bydlení, dítěti nedostatečnou výživou či hygienou dítěte.

Zvýšená zranitelnost bývá také z důvodů odchýlení se ze standardní vzdělávací dráhy u dětí a nezaměstnanost u mladistvých. Náročným na adaptaci je také přechod od vzdělávání k zaměstnání.

Děti a mladistvé hendikepuje dlouhodobý pobyt v ústavním zařízení. Svěřenci jsou deprivováni běžným ústavním prostředím z hlediska psychologických a sociálních potřeb. Následky ústavní deprivace jsou pak zřetelné při výchově potomků lidí, kteří byli v dětství umístěni v ústavu. Jejich ukazatelem je zdravotní stav, úroveň vzdělání, kriminalita a kvalita partnerského soužití.

Prostituce, jako možnost obstarávání si prostředků k životu. Je spojována s mnoho nebezpečími – jako nakažení pohlavně přenosnými nemocemi, působení „pasáků“ apod.

Lidé bez přístřeší jsou vysoce zranitelnou skupinou, u dětí a mladistvých se často jedná o uprchlé svěřence ústavních zařízení nebo o děti z dysfunkčních rodin.

Dalším velmi závažným problémem je závislost na návykových látkách, především užívání alkoholu nebo takzvaných tvrdých drog. Toto užívání vede k degradaci osobnosti a často bývají přerušovány vazby na osoby blízké a také vede ke škodám na zdraví, které jsou nenapravitelné.

Další hraniční situací je závislost hracích automatech (gamblerství), která bývá spojená s dluhy a dostává člověka do bezvýhodných situací.

Kriminální chování se pak nejčastěji u dětí a mládeže jedná o majetkovou trestnou činnost. Znakem této trestné činnosti je skupinové plánování i provedení. Při násilné činnosti je ohrožena oběť i pachatel – obětí může být člověk agresivní povahy a jeho agresivní reakce může ohrozit pachatele násilné trestné činnosti.³⁶

7.1 Vztahová síť a dospívání

Podle díla psychoanalytika Erika Eriksona si dospívající si vytváří svou identitu během dospívání při dramatických střetech mezi nimi a rodiči, nebo mezi nimi a jinými představiteli „světa dospělých“. Vrstevnická skupina hraje velmi důležitou roli při v hledání vlastního já, na prahu dospělosti se právě tato skupina stane nejvýznamnější

³⁶ podle: Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2005, 2010, str. 268-269

referenční skupinou, která zastihuje svým vlivem skupiny ostatní a to včetně původní rodiny.

Děti tráví stále více času ve skupinách, jsou to buď skupiny formální (škola, zájmové organizace, nebo neformální (skupiny v místě bydliště). Jedná se o skupiny, které jsou větší, a proto je vliv učitelů, vychovatelů, menší, než je v rodinách. Díky těmto skupinám se děti dostávají do intenzivní interakce s jejich vrstevníky.

Kriminologie zdůrazňuje, že mládež páchá kriminalitu skoro vždy v partách (neformální vrstevnická skupina). Neformální skupiny vznikají nejčastěji vyčleněním z formálních skupin, tyto skupiny jsou nejčastěji tvořeny spolužáky ze škol, svěřenci ze stejných docházkových a pobytových zařízení pro rizikovou mládež.³⁷

7.1.1 Vrstevnické party

Vrstevnická skupina je nejdůležitější zejména pro rizikovou mládež, která pochází z dysfunkčních rodin, než pro mladé lidi, kteří vyrůstají v takových rodinách, kde je dítěti poskytnuta v přiměřené míře podpora, opora a vedle toho jim rodina vytyčí meze dovoleného chování.

„Vrstevnická skupina však není pro nikoho jen neproblémovým zázemím; tím spíše jim není pro mladé lidi vyrůstající bez rodičovského zájmu, bez jasných pravidel, ohrožované despotickým trestáním rodičů apod.“³⁸

Vrstevnická skupina představuje i pro dítě, které vyrůstá ve funkční rodině více nebo méně stresující nárok: dítě, mladistvý chce obstát v očích svých vrstevníků jako někdo, kdo je v „pořádku“ a sdílí hodnoty skupiny.

Konformita skupiny je ve vrstevnické skupině často vyšší než v ostatních skupinách. Skupiny zahrnují způsoby vyjadřování, upravování zevnějšku, druh hudby, kterou upřednostňují, způsoby chování k pohlaví opačnému, postoje vůči škole, popřípadě postoje vůči práci, financím, sexualitě, kouření, drogám, alkoholu apod.

U dětí, které trpí frustrací z nízké podpory rodiny je zřejmé, že potřeba kladného přijetí do vrstevnické skupiny je silnější, než u dětí, které mají dobré rodinné zázemí.

Vůdce skupiny mívá na tyto děti větší vliv než na ostatní členy skupiny pocházející z dobrého rodinného zázemí, a tento vliv je vůdcem skupiny využíván. Delikventní party

³⁷ Podle: Matoušek, Kroftová, 1998, str. 83

³⁸ Matoušek, Kroftová, 1998, str. 84

nejčastěji vznikají z podskupin dětí a mladistvých, kteří se dobře znají z jednoho zařízení, instituce. Skupiny se začínají vymykat běžným mechanismům sociální kontroly – začnou chodit za školu, přestanou docházet do učení, práce, a začnou si vytvářet vlastní žebříček hodnot a chovají se vysoce autonomně.

Některé vrstevnické skupiny tráví čas v hernách, na diskotékách a záhy přestanou mít prostředky, které jim tento styl života dovolují a jsou tím přivedeny ke své kriminální činnosti. Prostředky si začnou obstarávat malými krádežemi, které později začínají přerůstat v organizované a plánované akce s napojením na překupníky. Dalším důvodem, proč vrstevnické skupiny páchají kriminální činnost, také bývá, že se nudí. Motivem chování bývá snaha předvést se před svými vrstevníky (kamarády) jako „tvrďák“.³⁹

³⁹ Podle: Matoušek, Kroftová, 1998, str. 84-85

8 Státní a nestátní instituce

Činnosti vykonávané jednotlivými subjekty prevence kriminality mládeže je zcela nezbytné vzájemně koordinovat. Na prevenci kriminality mládeže, na které se podílí celá řada subjektů – jedná se o jednotlivce, instituce. Prioritními institucemi je rodina, škola, a masmédiá.

Mezi nositeli preventivních aktivit mohou být státní a nestátní instituce. Mezi státní instituce se řadí instituce, které působí na poli sociálním, dále policie, státní zastupitelství, dále jsou to soudy, vězeňství. Do nestátních institucí patří – zájmová sdružení občanů, církve, různé nadace a občanské iniciativy.

Při požadované četnosti subjektů může ovšem docházet k problémům při realizaci preventivních aktivit jednotlivých subjektů nezávisle na sobě, bez společného cíle. Je zde potřebná koordinace jednotlivých aktivit, bez níž koordinace aktivit může docházet k dublování, překrývání nebo křížení určitých aktivit na některých segmentech, a na druhé straně může docházet k opaku a tím je úplná absence. Výsledná efektivita se poté nejen sníží, ale mohou nastat i účinky, které jsou nechtěné a kontraproduktivní.

Nezbytná vzájemná součinnost musí probíhat mezi aktivitami ústředních a regionálních orgánů veřejné správy a orgánů veřejné samosprávy.

Významné úkoly v prevenci kriminality mládeže náleží státu a také orgánům samosprávných měst a obcí. Regionální neboli místní, městská zastupitelstva mají zodpovědnost za zajištění vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku, do něhož patří také problémy s kriminalitou mládeže. Subjekty by měly mít mezi sebou dohodnuté a vymezené činnosti prevence při zachování jejich samostatnosti, kompetencí a odpovědnosti, rovnoprávnosti. K úspěšné a účinné prevenci kriminality přispívá jasná a jednoznačná vládní politika, která politika je koncepčně vyhraněná a formalizovaná jako určitý systém. Systém prevence kriminality je v České republice realizovaný na dvou úrovních, první je úroveň centrální – celorepubliková, druhá je úroveň místní – ve městech. Projekty prevence kriminality na centrální úrovni se zajímají v především o resortní programy prevence kriminality, vycházející z věcné působnosti ministerstev. Rozšíření jejich běžné činnosti o prvky preventivní a o přístupy k předcházení sociálně patologických jevů. Ovlivňují tvoření příslušné legislativy a zajišťují na poli prevence vzdělávání svých zaměstnanců, kteří pocházejí z oborů sociální práce, pedagogiky apod. Resorty a nadresortní komise jsou členy Republikového výboru pro prevenci kriminality a zaměřují

se na problematiku prevence kriminality mládeže a proti mládeži a sociální jevy, které s ní souvisejí.⁴⁰

8.1 Ministerstvo vnitra

Ministerstvo vnitra v programu prevence kriminality se zaměřuje na mládež hned v několika oblastech.

Ve městech s vysokou mírou trestné činnosti se snaží podpořit praktickou realizaci prevence kriminality. Ministerstvo vnitra podporuje projekty založené občanskými sdruženími, které se zabývají prevencí kriminality, jedná se například o linky důvěry určené mládeži, krizové linky, střediska pomoci ohroženým dětem. Odborem prevence kriminality byla vytvořena koncepce projektu – Centrum včasné intervence.

Druhou oblastí je preventivní činnost Policie České republiky. V roce 1998 učinil podstatný krok v úspěšnosti policejní prevence ministr vnitra, když konstitoval metodickou radu pro Preventivně informační skupiny Policie ČR. Hlavní úkolem bylo zpracovat zásady, podle kterých vykonávaly činnost policejní preventivní informační skupiny. Pro policejní práci se staly tyto zásady jedním ze základních východisek v oblasti předcházení kriminality, zásady byly vydány jako interní akt řízení Policejního prezidia ČR č. 41/1999.

Preventivně informační skupiny mají za povinnost zohlednit při své činnosti všechny aspekty, které ovlivňují bezpečí občanů, odhalit příčiny a reagovat na okolnosti tvořící bariéry mezi policií a veřejností. Povinností pracovníků těchto skupin je vycházet při své práci i z potřeb jednotlivých služeb policie a z celkové bezpečnostní situace na území. Skupiny mají působit v oblasti v informační, poradenské, prezentační, analytické a dokumentační. Skupiny především zajišťují úkoly ve styku s médii a veřejností, dále spolupracují s orgány státní správy a samosprávy v jednotlivých regionech a také se podílejí na analytické činnosti. Při profesionální policejní preventivní činnosti spočívá hlavní na Preventivně informačních skupinách na úrovni okresních (ve městech) policejních ředitelstvih. Poskytovány jsou přednášky a poradenství určené dětem a mládeži, které se týkají předcházení trestné činnosti a prevence dopravní nehodovosti.

⁴⁰ Podle: Zoubková, 2002, str. 119-120

Tuto činnost, která je preventivně informativní a určená především dětem a mládeži vyvíjí také Muzeum Policie ČR a Národní protidrogová centrála.⁴¹

8.1.1 Centrum včasné intervence (CVI)

CVI je projekt, jehož součástí je vzdělávací program sociální práce s klientem a jeho rodinou je jeho součástí. Tento projekt byl realizovaný na základě usnesení vlády ČR č. 1032/1999 k systémovému přístupu k péči o mladistvé a dětské delikventy.

V ČR existovalo ke konci 90. let minulého století spousta institucí a organizací, které se zabývaly dětmi a mládeží ohrožených rizikovým vývojem. Sociální pracovníci působili na okresních úřadech na oddělení péče o rodinu a dítě. Sociální pracovníci byli v pozici kurátorů pro děti a mládež, dále na oddělení sociální prevence a jako protidrogový koordinátoři.

Na okresních a městských úřadech nově vznikali sociální asistenti, byli zde i terénní sociální pracovníci, kteří působili mezi rizikovou mládeží. Na některých městských úřadech působili manažeři prevence kriminality. Zřizovány byly poradny které se zaměřovaly na pomoc v manželství, rodinu a mezilidské vztahy. Terénní sociální pracovníci pracovali na městských úřadech a na magistrálních úřadech.

U Policie ČR byla vytvořena na všech úrovních síť kriminalistů. Tito kriminalisté byli specializovaní na vyšetřování trestné činnosti mládeže a trestné činnosti, která byla páchána na mládeži.

Nevládní a charitativní organizace sehrávaly významnou roli, organizace byly specializované na rizikové skupiny dětí a mladistvých.

Bylo shledáno, že státní výdaje na rozvoj institucí rostou, nerostou však úměrně k vynakládaným prostředkům úspěšnosti a efektivity organizací. Hypotézou bylo, že příčina této skutečnosti je v nízké míře propojení, spolupráce jednotlivých subjektů.

CVI reagovalo na zjištěný stav a jeho cílem bylo propojení všech institucí, které působili v oblasti sociální prevence a sociální rehabilitace. Propojil je tak, aby se z nich stal fungující systém a existovala možnost měřit jeho efektivitu. Vznikl tak komplexní součinnostní program prevenci kriminality, ve kterém se uskutečnilo experimentální ověření projektu CVI na místní úrovni v Ostravě.

⁴¹ Podle: Zoubková, 2002, str. 121-122

Město Ostrava, Republikový výbor pro prevenci kriminality, MPSV ČR a Magistrát města Ostrava se podílely na organizačním zajištění projektu CVI.

CVI vystupovalo jako základní článek systémového přístupu k zacházení s kriminální rizikovou mládeží jeho posláním bylo propojení a koordinace subjektů, které pracují s delikventní mládeží, dále také utvářet prostor pro zavádění a ověřování nových metod práce s delikventní mládeží a realizaci supervize v této oblasti.

CVI byl projekt připravený jako pracoviště, které mělo statut orgánu sociálně-právní ochrany dětí, jehož prostřednictvím je vykonávána systematická a kontinuální práce s rizikovými dětmi a jejich rodinami. Projekt byl vykonáván sociálními a zdravotními zařízeními, školskými orgány, probačními úředníky, úřady práce, Policií ČR, městskou policií a nevládními organizacemi.⁴²

8.2 Ministerstvo spravedlnosti

Činnost ministerstva spravedlnosti se týká i prevence kriminality mládeže v následujících

oblastech – legislativní oblast, výkonná oblast, výzkumná oblast.

„*Ministerstvo garantuje rekonstrukci soudnictví nad mládeží spolu s rekonstrukcí trestních kodexů*“.⁴³ Postupem času zavádí a ověřuje instituty, které jsou ve státech západní Evropy běžné už několik desetiletí, nejvýznamnějším náleží probace. Probaci zajišťují probační úředníci u každého okresního a krajského soudu. Probační úředníci shromažďují podklady pro rozhodování soudů o lidech podmíněně propuštěných nebo podmíněně odsouzených. Probační pracující pracují s podmíněně odsouzenými, kteří plní úkoly spojené s aplikací institutu narovnání a obecně prospěšných prací.

Ve vězeňské sféře je realizovaný systém resocializačního působení na mladistvé odsouzené, byly pro ně vytvořeny podmínky, které zvyšují počty učebních oborů pro mladistvé odsouzené. Ve věznicích není dostatečný počet specializovaných oddělení pro výkon trestu mladistvých, kteří jsou buď drogově závislí, nebo mají poruchy chování, osobnosti a sexuální deviace.⁴⁴

⁴² Podle: Bechyňová, 2005, str. 4-6

⁴³ Zoubková, 2002, str. 125

⁴⁴ Podle: Zoubková, 2002, str. 125

8.3 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy se v rámci resortního programu prevence trestné činnosti mládeže a jiných negativních jevů mezi mládeží zaměřuje v posledních letech na: lepší kvalitu výchovného působení ze strany škol včetně jejich zaměstnanců (učitelů) více propracovaný systém pedagogicko-psychologického poradenství, zkvalitnění péče o mládež narušenou, především ve výchovných ústavech, podpoření aktivity zaměřené na volný čas mládeže, rozvíjení formy vzdělávání a rozvoj sociálně-právní výchovy.

Ve všech typech státních základních a středních škol je v oblasti socializačního působení školy a výchovy k občanství zkvalitňováno vzdělávání v tématech právních a etických a také výchova ke zdravému životnímu stylu. Školským zařízením jsou poskytovány materiály osvětové a metodické.

V oblasti primární a sekundární prevence probíhá školení učitelů prostřednictvím pedagogických center. Základní školy ovšem nezaznamenávají do evidence záškoláctví, neomluvené hodiny ani snížené stupně z chování. K relevantnímu rozboru je potřeba jednotného monitoringu, bez něhož není možnost zpracovat tento rozbor pro příslušná systémová opatření. Výchovné poradenství se realizuje na základě Koncepte nových forem výchovného poradenství. Střediska výchovné péče dostala podporu k její činnosti, do roku 2000 jich bylo celkem 25. Přesněji bohužel není definováno, o jakou klientelu se jedná, s jakými projevy sociální patologie se potýká či pro koho jsou střediska výchovné péče koncipována.

V oblasti, která se zabývá péčí o narušenou mládež, jsou posilovány rozpočty výchovných ústavů. Zvyšují se počty lůžek a postupně se snižuje množství dětí ve výchovných skupinách. Zřizují se specializované výchovné ústavy, určené pro děti vyžadující náročnou výchovnou péči, například – Hrochůch Týnec, Dvůr Králové, Praha 9 a další.

Po roce 1989 nastaly změny v sociální oblasti, které vyvolaly požadavky na vznik nových forem v odborné přípravě a vzdělávání sociálních pracovníků. Byly schváleny studijní obory, které poskytovaly střední, úplné a vyšší odborné vzdělávání v oblasti sociální péče, sociální práce a sociálních služeb. Vzdělávání v této oblasti bylo poskytováno ve státních, církevních i soukromých školách, kterých bylo v České republice do roku 2000 již 24.

Vykonávání činnosti ústavní a ochranné výchovy je provázeno celou řadou dílčích i systémových problémů, kam patří například:

- nedostačující spolupráce s resortem zdravotnictví ohledně přístupů ke klientům, kterými jsou mladí toxikomani s nařízenou ústavní a ochrannou výchovou.
- Diagnostické a výchovné ústavy pro mládež jako speciální zařízení ministerstva školství zajišťující i vazbu mladistvých. Otázkou k diskusi je, zda se jedná o vhodné zařízení pro mladistvé se závažnou a opakující se trestnou činností.
- Problémem se stává časté ukládání předběžných opatření o umístění dítěte a mladistvého do diagnostických ústavů, kdy by bylo vhodnější místo umístění, uložení ústavní výchovy. V diagnostických ústavech se pak zbytečně dlouhodobě shromažďují děti s odlišnou zdravotní a sociální diagnózou atd.⁴⁵

8.4 Ministerstvo práce a sociálních věcí

Preventivní činnost ministerstva práce a sociálních věcí se zaměřuje na:

- zlepšení a rozšíření standardní sociální práce,
- na práci s mladými lidmi, kteří jsou nezaměstnaní,
- podporování nevládních organizací, které se zabývají aktivitami v oblasti sociální.

Sociální asistent je funkce, která byla zavedena pro práci s ohroženou mládeží na ulici, streetwork. Pracovník sám aktivně vyhledává ohroženou mládež nebo mládež již zasaženou patologickým vývojem v terénu, převážně se jedná o experimentátory s alkoholem a jinými drogami. Pro svou práci má sociální asistent k dispozici tzv. sociální zázemí. Jedná se o nízkoprahová centra, kam za ním může mládež docházet. Sociální pracovník poskytuje mládeži individuální pomoc v jejich krizových situacích, asistent působí jako mediátor mezi mládeží a rodinou, pro děti a mládež, se kterými pracuje, pořádá různé akce. Institut kurátora pro mládež je garantem návaznosti penitenciární

⁴⁵ Podle: Zoubková, 2002, str. 126-127

a postpenitenciární práce. Institut kurátora pro mládež je nedostatečně normativně a obsahově zakotven.⁴⁶

8.5 Ministerstvo zdravotnictví

Na poli prevence kriminality mládeže ministerstvo zdravotnictví své aktivity zaměřuje na:

- prevence syndromu CAN – týrání, zanedbávání a sexuálního zneužívání dětí,
- léčení závislostí – zejména drogových závislostí,
- pomoc dětem, na kterých byl spáchán trestný čin.

Ministerstvem zdravotnictví byly realizovány projekty, jako například:

- prevence týrání, zanedbávání a sexuálního zneužívání dětí,
- plánovaného rodičovství a sexuální výchovy
- a další.

Významnou činností je činnost osvětová a informační. Vydávány jsou výchovně vzdělávací materiály.

8.5.1 Bílý kruh bezpečí

„Bílý kruh bezpečí“ je nevládní organizace, která je ministerstvem zdravotnictví finančně podporována.⁴⁷

Pomoc této nevládní organizace je bezodkladná, kombinovaná pomoc obětem kriminality:

- poskytuje právní informace
- poskytuje psychologické poradenství,
- poskytuje sociální poradenství a
- poskytuje praktické informace a rady.

⁴⁶ Podle: Zoubková, 2002, str. 127-128

⁴⁷ Podle: Zoubková, 2002, str. 128-129

Tyto formy pomoci jsou poskytovány odborně způsobilými poradci, zejména právníky, psychology, sociálními pracovníky – všichni jsou ve svých oborech uznávanými experty.⁴⁸

⁴⁸ Podle: Bílý kruh bezpečí, 2009, str. 1

Praktická část

Praktickou část bakalářské práce tvoří 3 strukturované rozhovory se sociálními pracovníky v roli kurátora pro děti a mládež na oddělení sociálně-právní ochrany dítěte v Praze. Rozhovory byly uskutečněny na úřadě. Oslovila jsem kurátory, se kterými jsem se seznámila při výkonu povinné školní praxe.

Cílem mé bakalářské práce je zjistit, co vedlo kurátory ke zvolení právě této profese, co je pro jejich práci charakteristické, jak často se setkávají s rizikovou mládeží. Jaké postoje k nim jako autoritě má delikventní mládež, jaké bývají nejčastější příčiny delikvence a kriminality mládeže.

Cílem praktické části je zjištění, zda skutečnost odpovídá teorii. Po vypracování rozhovorů jsem zjistila, že praxe potvrzuje teorii. Otázky do rozhovorů jsem vytvářela na základě teoretické části bakalářské práce, aby odpovídaly psanému textu čerpaného z odborné literatury. V rozhovorech se objevují i příklady případů, které kurátorky na úřadě řeší, v těchto případech také nacházím shodu, o které se píše v teoretické části.

V závěru praktické části je diskuzí, kde se zaměřuji především na porovnávání odpovědí rozhovorů, v jakých otázkách se kurátoři shodli, jaké postoje k dětem mladistvým a rodičům zaujímají, s jakými organizacemi a zařízeními spolupracují a spoustu dalších. Diskuze dále obsahuje můj názor na profesi kurátora a postřehy z praxe. Také shrnutí toho, co mi psaní bakalářské práce dalo pozitivního, co negativního, uvědomění si problematiky kriminality dětí a mládeže apod. Jména kurátorů byla změněna.

9 Rozhovory s kurátory pro děti a mládež na OSPOD

1) Z jakého důvodu jste se rozhodl/a pro práci sociálního kurátora? (Co Vás vedlo ke zvolení tohoto povolání?)

Zuzana: Nehledala jsem cíleně tuto práci, byla jsem dlouhou dobu v domácnosti s dětmi, kdy jsem si v rámci rodičovských dovolených dodělala vysokoškolské vzdělání, které jsem také chtěla uplatnit. Dříve jsem byla zaměstnána v soukromém sektoru v odvětví stavebnictví. Když jsem se zajímala o pracovní pozici na úřadu, neměla jsem ponětí, že je pozice kurátora pro děti a mládež a co tato pozice obnáší, byla to pro mě čirá náhoda. Chtěla jsem pracovat s lidmi ne pouze s dětmi a spolurozhodovat o jejich osudech, baví mne příběhy rodin a jejich dětí. Nechtěla jsem pracovat pouze s malými dětmi, z důvodu, že jsem dříve pracovala ve školce a v neziskové organizaci, kde mne nebavilo s dětmi dělat úkoly a dělat jim svačiny.

Karolína: Já jsem změnila pracovní pozici z osobních důvodů. Přešla jsem na volné místo v rámci oddělení, dříve jsem na úřadě pracovala na pozici sociálního pracovníka pro seniory a nemohoucí. Mou náplní práce bylo zařizovat starým lidem legitimace ZTP, ZTTP aj. Chodila jsem ke starým lidem na depistáže, což především představovalo navštěvovat lidi v jejich domovech, kteří nejsou schopni nebo nechtějí přijít na úřad. V rámci depistáže jsem klientům nabízela pomoc neziskových organizací, nabídka odebírání obědů a nabídka pečovatelských služeb. Po škole mne práce na této pozici velice bavila, věnovala jsem se tomu, co jsem vystudovala, a bylo milé přijít do kontaktu se starými lidmi. Po několika letech jsem zjistila, že mne práce přestala naplňovat, protože většina starých lidí ode mne nepotřebovala profesionální pomoc, ale pouze už se v rámci depistáží jednalo „o přátelské“ povídání u kávy a bábovky. Z tohoto důvodu jsem se začala zajímat o jiné uplatnění v rámci úřadu, nechtěla jsem na pozici, která by odpovídala pouze „papírování“ jediné co jsem věděla, že chci stále někomu pomáhat. Na oddělení sociálně právní ochrany dětí se uvolnilo místo kurátora pro děti a mládež, což mne velice oslovilo, že budu nadále pomáhat, ale jiné věkové skupině. Po zkušební době jsem zjistila, že toto je přesně práce, která je konkrétně pro mne, zajímají mě příběhy dětí, mladých lidí a rodin se kterými se v rámci své profese setkávám.

Jana: Na OSPODU jsem začínala pracovat na pozici terénního sociálního pracovníka, nastoupila jsem ihned po absolvování Vyšší odborné školy, chtěla jsem dělat v oboru se zaměřením, které odpovídalo mému studiu. Po roce a půl na pozici terénního

sociálního pracovníka byla možnost přejít na kurátora pro děti a mládež, čehož jsem využila. Hlavním důvodem bylo, že jsem měla pocit, že na terénu za mnou není vidět práce a mou snahu ničí dohadující se rodiče ohledně svých potomků. Když jsem na místo terénního sociálního pracovníka nastoupila, řešila jsem převážně úpravy poměrů k nezletilým dětem, což znamená, že buď rodiče byly schopni se dohodnout, na tom, u kterého z rodičů bude dítě v péči, kdy se bude dítě stýkat s druhým rodičem, jakou částku bude druhý rodič hradit k rukám pečujícího v rámci výživného na nezletilé dítě, pokud rodiče byli schopni se dohodnout v rámci soudního jednání, byla tato dohoda pouze schválena. V opačném případě, pokud rodiče nebyly schopni se dohodnout, tak rozhodoval soud. Hlavní náplní práce terénního sociálního pracovníka mají být klienti, kteří jsou ohroženi podle § 6 – jedná se především o případy zneužívaných, zanedbaných dětí atd. Po dvou letech na pozici s tímto zaměřením mi začalo připadat, že už neřešíme děti, které jsou ohrožené na životě, ale pouze jsem řešila spory mezi rodiči. Jednalo se o typy sporů, že otec matce předal dítě zpět do péče o půl hodiny později, otec málo obléká jejich dítě, partnerka otce má špatný vliv na děti, matka je úzkostná a před dětmi mluví špatně o otci. V tu chvíli mi připadalo, že už se nestarám o dobro dětí, ale pouze dělám prostředníka mezi rodiči. Pozice kurátora je naprosto odlišná. Rodiče s naším oddělením nějakým způsobem musejí spolupracovat, je otázka, zda dobrovolně či nedobrovolně, pokud to ze strany rodičů není zcela dobrovolné a spolupráce je nařízena jinou institucí, není spolupráce tak kvalitní. Ale jsou prostředky, kterými je zajištěno, aby s námi rodina spolupracovala. Ve většině případů jsou rodiny spolupracující. A já zase dělám to, co jsem chtěla dělat po škole - pomáhat dětem a rodinám, kteří o mou pomoc stojí.

§ 6 zákona č. 359/ 1999 Sb.

Sociálně - právní ochrana se zabývá zejména dětmi, jejichž rodiče buď zemřeli, neplní povinnosti, které plynou z rodičovské odpovědnosti nebo nevykonávají či zneužívají práva, která plynou z rodičovské odpovědnosti.

Dále se zaměřuje na děti, které byly svěřeny do výchovy jiné osobě, odpovědné za výchovu dítěte a tato osoba neplní povinnosti vázané ke svěření dítěte do její výchovy.

Zaměřuje se také na děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život, což spočívá zejména v tom, že děti chodí za školu, nepracují, požívají alkohol nebo návykové látky, prostituují, spáchaly nějaký trestný čin nebo v případě dítěte mladšího 15let byl spáchán čin jinak trestný, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují

občanské soužití.

Sociálně – právní ochrana se dále zaměřuje na děti, které se opakovaně dopouštějí útěků, ať už od rodičů nebo jiných fyzických či právnických osob, které jsou odpovědné za výchovu dítěte.

Zaměřuje se na děti, na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující jejich život, zdraví, svobodu, lidskou důstojnost, jejich mravní vývoj nebo jmění, nebo je zde podezření ze spáchání takového činu.

Dále se zaměřuje na děti, které jsou z rozhodnutí rodičů či fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umisťovány do zařízení, která poskytují nepřetržitou péči o děti, nebo jejich pobyt v takovémto zařízení trvá déle, než půl roku.

2) Čím je práce sociálního kurátora podle Vás charakteristická?

Zuzana: Podle mého názoru je málokdy vidět pozitivní výsledek naší práce. Jednám s klienty, kteří se domnívají, že pomoc nepotřebují a jsou do pomoci nuceni, což není tak kvalitní proces, jako když mají sami snahu své jednání a chování napravit. Je to hodně o spolupráci s celou rodinou, pokud rodiče spolupracují a jsou ochotni a schopni své dítě dobrovolně umístit do nějaké instituce tak je to náznak toho, že opravdu o pomoc stojí. Ale bohužel se setkáváme i s rodiči, kteří se domnívají, že jejich dítě je bezchybné a nemá problém, tím je celá spolupráce narušena, když my se snažíme najít vhodnou alternativu pomoci, ale když odejdou z našeho oddělení tak stejně nastavená pravidla nejsou dodržována.

Karolína: Největší charakteristikou je, že se setkáváme s NEvýchovou rodičů svých dětí a my se snažíme pomoci nebo alespoň zmírnit dopad této výchovy. Dále jsem zjistila, že se opravdu potvrdilo to, co nám přednášeli na fakultě, že tedy v první řadě má na vývoj a chování vliv jeho nukleární rodina, ale velmi významnou roli ve formování osobnosti mladistvého hraje jeho vrstevnická skupina. Pokud dítě patří do skupiny dětí, které baví hrát volejbal a kreslit si tak je patrné, že i toto dítě bude spíše inklinovat ke sportu. Naopak pokud se dítě zařadí do skupiny dětí, které tráví svůj volný čas kouřením a šikanováním ostatních, tak bude inklinovat k tomuto chování. Je to velice obtížné vysvětlit, samozřejmě, že někdy dítě nemá zcela na výběr, do které sociální skupiny se zařadí, a to se vracíme k nejhlavnějšímu vlivu – rodina. Pokud se jedná o dítě, které se průměrně učí, rodina nemá dostatek financí na zájmové aktivity, takže není dítě podporováno v rozvoji například toho

sportu je jasné, že se nezařadí do vrstevnické skupiny dětí, co rády hrají volejbal, ale spíše do té druhé.

Jana: Podle mého názoru hlavní charakteristikou je, že se v roli kurátora pro děti a mládež setkáváme se dvěma skupinami dětí. Děti, které pocházejí s delikventních rodin a tím pádem přebírají vzorec chování svých rodičů a vlastně ani netuší, že mají výchovné problémy – na které nás povětšinou upozorní škola. Je to nastavená norma v rodině, kterou se dítě řídí. Pokud je nějakým způsobem na toto dítě upozorněno, jak prostřednictvím školy, nemocnice, nebo Policie, my s dítětem a rodinou začneme spolupracovat. Dítě z delikventní rodiny nechápe, že jeho chování je závadové, nechápe, že nemůže ve 13 letech kouřit před školou, když doma s rodiči kouřit může a ještě mu rodiče cigarety kupují. Tyto rodiny jsou většinou nespolupracující a jakákoli pomoc ze strany kurátora je velice obtížná a povětšinou dítě musí být umístěno do zařízení. Druhá skupina dětí jsou z běžných rodin, kde jsou nastavena určitá pravidla, ale děti různě experimentují a poté se s nimi setkáváme na našem oddělení. Za mě nejčastějším problémem, kdy se setkáváme s dětmi z běžných rodin je experimentace s alkoholem. V tomto druhém případě se jedná o rodinu spolupracující, která se stydí, že je jejich situace řešena na oddělení sociálně právní ochrany dětí a povětšinou se jedná o jednorázovou experimentaci nebo jednorázový výchovný problém, který je spjat s pubertálním věkem.

3) Setkáváte se často při výkonu svého povolání s rizikovou mládeží?

Zuzana a Karolína: ano setkáváme

Jana: Je to jak v mé předchozí odpovědi, je to podle té skupiny, pokud se jedná o dítě z delikventní rodiny, většinou se jedná o rizikové dítě. Ale určitě je to případ od případu i v běžných rodinách je riziková mládež, což se také často odvíjí od vrstevnických vztahů.

4) Jaký k Vám mají mladiství delikventi postavení? Respektují Vás?

Zuzana: Já mám zpravidla se svými klienty partnerský vztah, nesnažím se v nich vzbudit autoritu. Spíše naopak snažím se s mladistvými jednat tak, jak oni jsou zvyklí se svými vrstevníky, a musím říct, že se mi tento přístup osvědčil.

Karolína: Malé děti první stupeň až sedmá třída mají většinou respekt. Puberťáci

mne většinou neberou vážně. Pokud nechťejí spolupracovat rodiče, nespolupracuje i dítě, takže celá spolupráce stojí na přístupu rodičů

Jana: Ke mne má většina klientů postavení takové jaké zvolím já k nim. Pokud se jedná o delikventa, který doma vulgárně napadá matku a je zlý na jejich psa, tak k nim zaujímám autoritativní postoj. Naopak pokud se setkám s mladistvým, na kterého mne upozornila Policie ČR, že ho chytli v parku s jednou plechovkou piva, zvolím partnerský postoj, kdy mu vysvětlím zákon a legislativu a nastíním mu další možné postupy, pokud by se toto chování opakovalo.

5) Jaké bývají nejčastější příčiny delikvence mládeže, se kterou se setkáváte?

Zuzana: V době, kdy já jsem začínala na pozici kurátora pro děti a mládež někdy před deseti lety jsem se převážně setkávala se záškoláctví a kouřením cigaret. Postupem času mají mladiství více možností a jsou více vynalézavý. V dalším období bylo mezi mladistvými velmi oblíbené sprejerství a kouření marihuany, v tomto období také začali vznikat legální plochy pro sprejery. V současnosti se nejčastěji setkáváme s užíváním tvrdých drog, prostitucí a krádežemi.

Karolína: Na pozici kurátora pracuji dva roky a nejčastěji se svými klienty řeším kouření marihuany a užívání jiných návykových látek. Dále výchovné problémy – nerespektování autorit, především v rámci školy a jiné výchovné problémy spojené se školní docházkou. V poslední době se na mne často obracejí rodiče, že jejich děti nechodí na střední školu, zanedbávají výuku, což nespadá do výkonu kurátorky. Děti mají povinnou pouze základní školu a v tomto ohledu tedy nemůžeme být rodičům nápomocni.

Jana: Kurátor nejsem tak dlouho, abych mohla porovnávat, zda se víc pije alkohol, nebo více se kouří marihuana. Za půl roku na této pozici jsem se nejčastěji setkala s jednorázovým užíváním alkoholu ze strany mladistvých. Nerespektování rodičů, kdy někteří moji klienti nedodržují nastavená rodinná pravidla – chodí ven bez dovolení rodičů a vrací se pozdě v noci, někdy přijdou opilý nebo pod vlivem marihuany, kradou doma peníze a předměty, jsou agresivní a vulgární. Dále se často setkávám s dětmi, které souloží před 15 rokem.

Obecně všechny kurátorky: Drogy, úplně nejčastěji marihuana. Poté další návykové látky, jednorázové zkušenosti s alkoholem, opakované zkušenosti s alkoholem a jinými návykovými látkami. Dále se na našem oddělení často setkáváme se záškoláctvím,

které je úzce spjato s výchovnými problémy ve škole pokud tam to dítě někdy dochází – nerespektu vůči učitelům, narušování hodin, nepřipravenost. Dále se hodně setkáváme s krádežemi.

6) Jaké jsou nejčastější příčiny kriminality mládeže, podle Vás? Máte nějakou představu, jak by se kriminalita mládeže u nás dala snížit?

Zuzana: Mezi nejčastější příčinou patří nezáměr rodičů o trávení volného času jejich dětí. Hodně se v současné době setkáváme s tím, že rodiče vlastně netuší, kde, jak a s kým jejich dítě tráví volný čas.

Nyní hodně spolupracuji s rodinou, kdy otec je velice úspěšný podnikatel, matka je žena v domácnosti, která vypraví děti do školy a jinak má volný čas pro sebe a pro své kamarádky. Otec rád mluví o svých úspěších a velice rád prezentuje své peníze, matka má v partnerství submisivní roli. Jednoho dne se rodina obrátila na Policii ČR, že jejich dcera před týdnem zmizela, naše oddělení na oznámení ze strany policie reagovalo pozvánkou rodiny na naše oddělení. V rámci jednání z rozhovoru s otcem vyplynulo, že je jeho šestnáctiletá dcera společnice pro bohaté muže u jedné eskortní společnosti, otec uvedl, že dcera toto provozuje už více než půl roku. Já jsem byla v šoku, proč tuto situaci rodina neřešila již v minulosti, ale po více setkáních bylo zřejmé, že otec je zahleděn do sebe a situaci začal řešit jen z důvodu, že zjistil, že dcera pracuje pro společnost, která je spjata s podsvětím Prahy a on se pouze bojí o svou bezpečnost, bezpečnost manželky a druhého mladšího dítěte. V rámci intenzivní měsíční spolupráce s rodinou a Policií ČR vyplynulo, že se nezletilá zapletla opravdu se skupinou lidí, kde jí hrozí vážné nebezpečí. Dle jejích výpovědí měla určitý počet klientů, se kterými se setkávala v pronajatém hotelovém pokoji, pokud se jednalo o „významnějšího“ klienta, byla svým zaměstnavatelem s šátkem na hlavě dopravena do sklepních prostorů a poté z nich i vyvedena, aby neviděla, kde je a s kým je.

V tomto případě není zřejmé, zda se jedná o kriminalitu ze strany nezletilé – prostituce, nebo zda se jedná o zanedbání výchovy ze strany rodičů, z důvodu, že je nezletilá ohrožena na životě. Nezletilé už je 16 let, takže může žít sexuálním životem, ale za těchto podmínek, že jí hrozí nebezpečí? V tomto případě se nám setkala velké etické dilema. Po mnoha výsleších na policii a spolupráci s rodinou jsem dospěla k názoru, že nejvhodnější variantou je umístit nezletilou do ústavu. Soud pravomocně nezletilou rozsudkem předal do ústavní péče, kde chodila do školy a byla chráněna před vlivem okolí.

Po třech týdnech dcera uprosila otce a ten požádal naše oddělení o dlouhodobou propustku, ústav této žádosti vyhověl. Nezletilá byla na dlouhodobé propustce, po třech týdnech nás otec kontaktoval, že dcera utekla už před týdnem a on o ní nemá žádné informace, poslední pohyb podle GPS byl někde u německých hranic. V současné době je to již měsíc a o nezletilé žádné informace nejsou.

Tento případ jsem Vám chtěla nastínit, abyste si udělala obrázek jak výchova matky a otce, který je zahleděn do sebe a svého podnikání a kam jeho chování zavedlo jejich dceru. Domnívám se, že dcera nechtěla doma poslouchat kolik, jaká věc stojí peněz a chtěla se osamostatnit a druhá má domněnka je, že si rodiče nezletilé nevšímali a bylo pro ni přirozené, že negativní pozornost je alespoň nějaká pozornost. Takže když se o ní rodiče nezajímali jako o „normální“ holku tak na sebe negativně upozornila, aby měla pozornost svých rodičů.

Karolína: Nejčastější příčinou kriminality je opět nevhodná výchova rodičů a vliv vrstevnické skupiny. Děti posouvají hranice a většinou tím svému okolí dokazují, že něco zvládnou, aby mohli patřit do dané skupiny. Nejčastěji řeším krádeže a výchovné problémy. Děti mi často v rámci jednání sdělí, že je první zajímalo, jestli jim drobná krádež projde, když jim projde krádež čokolády, zkoušejí, co dalšího jim projde a nikdo na to neprijde a tak se dostáváme až ke krádežím telefonů nebo jiných cennějších věcí. Dále jsou děti „donuceny“ partou. Pokud do party chtějí zapadnout, musejí se chovat podle norem party.

Jana: Podle mě jsou hlavní příčinou kriminality mladistvých, vrstevnické skupiny a nezáměr rodičů o volný čas svých dětí, nebo celkově nezáměr rodičů o děti. V současné době se často setkáváme s tím, že rodiče netuší, kde se jejich děti pohybují ve volném čase a co dělají, evidujeme z toho důvodu mnoho případů „pohlavního zneužití“ dětí spolu často souloží před dovršením 15 roku života, nebo jednomu z nich už patnáct je a druhému nikoli a v tom případě se jedná o pohlavní zneužívání. V minulém roce jsme se dále nejčastěji setkávaly převážně se sprejerstvím, krádežemi a dealerstvím.

Kromě sexuálních styků před 15 rokem často řešíme pěstování nebo užívání marihuany ze strany mladistvých.

Z našeho pohledu se trestní kriminalita mládeže snížila, má tedy klesající tendenci.

Ohledně snížení kriminality, nás nenapadlo nic konkrétního, protože určitě ve školách funguje primární prevence. Možná u některých mladistvých by stačil zájem rodičů o své děti a trávení společně volného času.

7) S jakými organizacemi, institucemi, státními zařízeními spolupracujete (neziskové organizace, Policie ČR, soudy, ústavní zařízení a jiné)? Je spolupráce vyhovující nebo byste navrhovala nějaké změny pro zlepšení této spolupráce?

Zuzana, Karolína, Jana:

Přesně jak si v otázce napsala, spolupracujeme především s: policie, soudy, neziskovky, ZŠ, lékaři, státní zastupitelství, instituce – ústavy, dětské domovy, střediska výchovné péče.

S většinou neziskových organizací máme vyhovující spolupráci, stejně tak s ústavy.

Jediné v čem by se mohla spolupráce zlepšit nebo rozšířit je, že je malé množství dětských psychologů a psychiatrů. A dále nejsou k dispozici střediska výchovné péče pro děti mladší 12 let.

Zuzana: *Jsou neziskové organizace, se kterými spolupracujeme více a s některými méně. Nejčastěji se obracíme na PREV- centrum. Zde odkazujeme děti a mladé lidi, kteří mají výchovné problémy v rámci školy nebo se svými rodiči. U těchto dětí se nejedná o vysoce rizikové skupiny, jsou to děti, které někdy chodí za školu, jsou drzí na své vyučující, nebo chodí pouze domů. PREV - centrum svým klientům nabízí rodinnou terapii, kdy spolupracuje celá rodina s danými odborníky - psychology. V rámci rodinné terapie je snaha o znovu napravení rodinných vztahů. Dále může klient využívat služby nízkoprahového klubu - zde mohou děti trávit volný čas, pokud nemají vlastní volnočasové aktivity a museli by svůj volný čas trávit pouze „poflakováním se“ na ulici. Jako další službou, kterou já osobně velice využívám v rámci neziskové organizace PREV- centrum je program UNCLE. Jedná se o skupinu dětí cca 8-12 ve stejné věkové skupině, které mají výše uvedené problémy, tráví spolu čas po dobu 3 měsíců. Jedná se o schůzky každý týden, kdy je pro děti a mladé lidi připraven různorodý program - skupinové terapie s psychologem, přednášky primární prevence ze strany Policie, návštěva psycho útulku. V rámci programu UNCLE děti sdílejí své problémy a za pomoci odborníků se snaží své závadové chování napravit.*

Karolína: *Stejně jako Zorka v mnoha případech spolupracuji s PREV - centrem. Nebo celkově naše oddělení hodně spolupracuje s touto organizací. Máme sjednané schůzky jednou za měsíc, kde s odborníky konzultujeme případy jednotlivých klientů a domlouváme se na další spolupráci. Dále ve velké míře spolupracujeme s diagnostickým*

ústavem, pokud se s klienty opakovaně vidáme na našem oddělení a situace se nijak nezlepšuje, obracíme se my nebo rodiče na soud, kdy je soudu podrobně v návrhu na vydání předběžného opatření popsána rodinná situace a chování klienta, kde je i dodáno, že se domníváme, že chování klienta je již natolik závadové, že je ohrožen na životě, výchově nebo dalším vývoji. Pokud soud uzná za vhodné, že by měl být klient péče diagnostického ústavu, nastává dlouhodobý proces. Dítě je umístěno na základě pravomocného rozsudku do zařízení, kde po dobu 3 měsíců probíhá diagnostika nezletilého. Po třech měsících naše oddělení požádá o zprávu, co diagnostický ústav doporučuje dále, o těchto závěrech je informován i soud, který na těchto základech nařídí soudní jednání. V rámci soudního jednání může být sděleno, že klient se může vrátit do rodiny, ve většině případů, jsou ale klienti na nějaký čas ještě umístěni do ústavní výchovy, kde má být jich závadové chování napraveno.

Jana: *Spolupracujeme se všemi institucemi, které jsou popsány v otázce, jen to má nějaký svůj časový sled. Naše oddělení dostane informaci ze strany školy, lékaře, policie nebo se na nás obracejí sami rodiče, z důvodu výchovných problémů nezletilých dětí. Po oznámení z nějakého zdroje si naše oddělení pozve nezletilého spolu se zákonnými zástupci na naše oddělení. Kurátor zprvu mluví buď s rodiči, nebo s nezletilým a následně s druhou stranou. Je důležité si každou stranu vyslechnout zvlášť v soukromí, z rozhovoru kurátor udělá záznam a poté celou situaci probere s oběma stranami. Pokud se jedná o ojedinělý exces ze strany dítěte, zakládáme tzv. pomocnou evidenci, kde je zaznamenáno čeho se mladistvý dopustil např. ojedinělá experimentace s alkoholem, která skončila ošetřením na pohotovosti. Mladistvému je vysvětleno, že naše oddělení s ním v minulosti nepracovalo a proto má možnost se ze své chyby ponaučit, dále je mladistvý upozorněn na to, že pokud naše oddělení obdrží další oznámení o delikventním chování, bude mezi ním a naším oddělením navázána dlouhodobá spolupráce. Pokud se ovšem jedná o mladistvého, který má dlouhodobé problémy s alkoholem, drogami, docházkou do školy, problémy s autoritami, nerespektování rodičů aj. nebo s naším oddělením již v minulosti spolupracoval je průběh odlišný a dlouhodobý. Hodně záleží na druhu delikventního chování, většinou mladistvého a jeho rodinu navážeme na neziskovou organizaci PREV – centrum, kde se rodina může účastnit rodinné terapie, pokud se nejedná o rodinné programy, může mladistvý navštěvovat organizaci individuálně nebo formou programu UNCLE, kde je zařazen do skupiny stejně starých dětí s podobnými problémy. Pokud je problém závažnější např. užívání omamných látek nebo pokud spolupráce s organizací*

PREV- centrum není vyhovující, odkážeme rodiče, aby se uvažovali o dobrovolném pobytu ve středisku výchovné péče. Pokud mladistvý nespolupracuje a dobrovolný pobyt odmítá nebo jinak sabotuje má oddělení sociálně právní ochrany dětí další možnost a to podat soudu návrh na vydání předběžného opatření, díky kterému bude mladistvý předán do péče diagnostického ústavu. Po tříměsíční diagnostice proběhne soudní jednání, kde se určí, zda je možné mladistvého navrátit do rodiny nebo ho předat do ústavní výchovy. Po celou dobu naše oddělení spolupracuje s lékařem, od školy si žádáme zprávy, informujeme státní zastupitelství. Pokud nás požádá Policie o spolupráci tak i s policií, dále převážně se soudem a daným zařízením, kde je mladistvý v péči.

**8) Jak byste hodnotil/a spolupráci ze strany klientů a jejich rodin s Vámi?
(Respektuji Vás a vidí ve Vás vhodnou pomoc v jejich nepříznivé situaci?)**

***Zuzana:** V jedné otázce jste se mne ptala, zda mne moji klienti respektují. Jak jsem již uváděla, snažím se ke klientům tedy i k rodičům přistupovat partnersky. Jsou rodiče, kteří by byli rádi, kdybychom za ně převzali zodpovědnost a rozhodovací právo, ale od toho my tu nejsme. Rodiče musí sami a především mladiství musí za své chování přebírat zodpovědnost. Dále se setkávám s rodiči, kterým by nevyhovoval autoritativní přístup, pokud bych ho na některé rodiče uplatňovala tak by naše spolupráce připomínala spíše boj.*

***Karolína:** Já se moc neseťkávám se spolupracujícími rodiči. Mám spíše klientelu, kdy se setkávám s lidmi s nízkým vzděláním nebo bez vzdělání, co mají podřadné zaměstnání, sami nemají pevné základní vychování ze svých nukleárních rodin. Opravdu se mi teď setkaly rodiny, kdy například otec se sám stará o syna, protože od nich matka odešla. Otec je taxikář, takže se, se synem doma nepotkávají, syn přijde ze školy a otec odchází do práce. Tohoto klienta dříve vedla kolegyně Zuzana, ale protože jí otec dlouhodobě vyhrožoval, tak byl nezletilému změněn kurátor. Otce nezajímá, co nezletilý dělá ve svém volném čase a po večerech, nezajímá ho prospěch ani chování, ale nejvíce otce rozčiluje, že naše oddělení to zajímá. Otec má pocit, že se mu kurátor vměšuje do života.*

***Jana:** Většina rodičů, se kterými v současné době spolupracuji, jsou spolupracující, respektují mne, protože v kurátorovi vidí instituci, která se snaží být nápomocna v jejich rodinné situaci. Ale samozřejmě platí pravidlo, že pokud nespolupracuje rodič tak ani dítě*

nebude spolupracující.

9) Jsou podle Vás mladiství, kteří se vracují z ústavního zařízení v něčem jiní nebo stále stejní? Vnímáte ústavní výchovu jako vhodnou formu trestu nebo pomoci?

***Zuzana:** Dá se říct, že umístění mladistvého do ústavního zařízení plní, jak formu trestu, tak formu pomoci. Velké množství klientů se vrací napraveni. Naučí se zde zpravidla obnovit a znovu si zafixovat školní docházku. V rámci většiny ústavů navštěvuje dítě spolu se svými rodiči rodinné terapie, kdy je zde snaha k obnovení anebo zlepšení vzájemných vztahů.*

***Karolína:** Dle rozsudků mám v ústavní výchově dva chlapce. Jeden je drogově závislý, do ústavu byl svěřen před rokem, ale bohužel z ústavu stále utíká. Dochází řádně pouze na soudní jednání, odkud ho Policie ČR přepraví do diagnostického ústavu a on druhý den opět uteče, takže u něj nemohla po třech měsících proběhnout diagnostika, z důvodu stálého útěku. Matka ví, kde se syn pohybuje, ale protože se ho bojí tak nenahlásí, kde se pohybuje. Tím jsem chtěla říct, že u této skupiny klientů žádná náprava možná. Druhý chlapec byl umístěn do ústavní výchovy z důvodu, že s rodiči žil v garsonce, otec alkoholik a matka submisivní, která nejevila o syna zájem. Chlapec se tedy potuloval po Praze a často trávil čas u rodiny svého kamaráda, kde také výchovné prostředí není řádné. Chlapec byl umístěn ne svojí vinou, sice se u něj vyskytovaly výchovné problémy, ale prvotně byl umístěn pro zanedbání výchovy, takže v tomto případě se nejednalo o potrestání nebo převýchovu, spíše o stabilní zázemí pro dítě.*

***Jana:** První reakce dětí, když jim oznámí kurátor, že budou umístěni buď, do diagnostického nebo výchovného ústavu je samozřejmě negativní. Děti jsou naštvané a odmítají spolupracovat, většinou po měsíci je kurátor v zařízení navštíví a už mu dítě vypraví „jak je to v pohodě, pokud neporušuju pravidla je to tu v klidu aj“. A opravdu tomu tak je, pokud děti neporušují pravidla ústavu, mají mnoho výhod – mají vycházky, víkendové dovolenky, vstupenky do kina, kuřácké pauzy, internet aj. Pokud pravidla poruší tak o některý z benefitů přicházejí. Ze začátku umístění odmítají chodit na víkendové dovolenky, protože se domnívají, že je rodiče zklamali, podvedli, ale po nějakém čase jezdí domů rády a vztahy se povětšinou urovnávají. Některé děti právě z dovolenek utečou a poté jsou v pátrání Policie ČR. Kdybych to měla hodnotit podle svých klientů, polovině dětí ústavní výchova pomůže a polovina dětí se brání a vrací se ke svému původnímu chování*

a ke svým původním vrstevnickým partám.

10) Jaké postupy a nástroje využíváte při práci s mladistvými delikventy a jejich rodinami? Máte nějaké, které preferujete?

Zuzana, Karolína, Jana:

Tato poslední otázka, na kterou už je sice v jiných formách, ale i tak odpovězeno v jiných otázkách, odpovědích. Dovolila bych si tedy odpovědět za nás za všechny kurátory tím, že shrnu nejpodstatnější body, které už jak výše uvádím, byly mnohokrát zmíněny.

Postupy a nástroje se odvíjejí podle situace, chování, prohřešku, kterého se mladistvý dopustil.

Pokud dítě, mladiství jednorázově experimentuje, např. s alkoholem využívá se nástroj – výchovný pohovor, kdy mladistvému vysvětlíme, čeho se podle zákona dopustil, jaký vliv to může mít na jeho psychický a fyzický vývoj a je upozorněn, že pokud by se toto chování opakovalo, bude naše spolupráce pokračovat.

Pokud se jedná o opakované experimentování s alkoholem, záškoláctví, výchovné problémy – navážeme klienta na neziskovou organizaci PREVCENTRUM, kde buď je nezletilý zařazen do programu UNCLE, kde se stýká se skupinou vrstevníků s podobnými problémy, dále v rámci neziskové organizace s dětmi spolupracují psychologové a dále je jim nabídnuta rodinná terapie.

Pokud dítě užívá drogy, nechodí domů, nerespektuje rodiče, má další výchovné problémy, je rodičům nabídnuto, aby se obrátili na soud s návrhem na předběžné opatření, kde se rodiče soudu dožadují o umístění mladistvého do diagnostického ústavu, předběžné opatření může podat i naše oddělení, na základě něhož je dítě umístěno do diagnostického ústavu. Zde proběhne diagnostika, jak dále spolupracovat s mladistvým, nejčastěji je doporučeno umístění do výchovného ústavu.

10 Diskuze

Bakalářská práce je zaměřena na profesi sociálního pracovníka v roli kurátora pro děti a mládež na OSPOD.

Podklady do bakalářské práce jsem čerpala z odborné literatury, webových stránek, metodických příruček. Nejprve nebylo snadné sehnat literaturu, kterou bych mohla využít, nakonec jsem sehnala celou řadu autorů, kteří podrobně popisují kuratelu, kurátory, jejich postupy a principy. Zařadila jsem do bakalářské práce i ministerstva, která se zabývají prevencí kriminality mládeže. V každé literatuře jsem našla texty, se kterými jsem souhlasila, některé mi otevřely větší obzory. Psaní bakalářské práce pro mě bylo přínosné. Na praxe jsem docházela cíleně na úřady na oddělení sociálně-právní ochrany dítěte, protože jsem po všech ostatních praxích zjistila, že tato profese, ať už terénního sociálního pracovníka nebo sociálního pracovníka v roli kurátora pro mladistvé, by mě do budoucna bavila. Docházela jsem na praxe ráda, myslím si, že je důležité uvědomit si, jaká cílová skupina vás zajímá a jaké bychom se chtěli do budoucna věnovat. Práce na úřadě s sebou nese spoustu papírování, ale myslím si, že když je k výkonu profese potřebné chodit do terénu, k soudům, je to zpestření práce a člověka to více baví, než jen sedět v kanceláři a procházet dokumenty. Čerpala jsem také z webových stránek, nejvíce ze stránek ministerstva práce a sociálních věcí, vyhledávala jsem i ve slovníku na stránkách tohoto ministerstva. Na webu ministerstva práce a sociálních věcí jsem také našla Příručku pro kurátory pro děti a mládež, z této příručky jsem čerpala spoustu informací, které jsem při psaní bakalářské práce použila. V příručce je podrobně popsáno, co obnáší profese sociálního kurátora, myslím si, že tato příručka pro mě byla velmi dobrým zdrojem při čerpání a nabývání informací o kurátorech. V odborné literatuře jsem se také dočetla například o projektu Centrum včasné intervence, proto jsem si vypůjčila příručku o tomto projektu a čerpala také z ní. Také v této literatuře byl zmíněný Bílý kruh bezpečí, pro zjištění více informací o tomto zařízení jsem čerpala přímo z jejich webových stránek.

Veškerou odbornou literaturu jsem vybírala pro psaní bakalářské práce tak, aby témata kapitol a podkapitol, která v bakalářské práci jsou, byla řádně zpracovaná. Občas jsem se v knize setkala s nějakými informacemi, které mi nebyly zcela známé, díky němuž jsem nabyla nové vědomosti. S odbornou literaturou jsem souhlasila, ve zpracování textů jsem si i některé informace dohledávala a ověřovala z různých webových zdrojů.

Jak jsem již napsala, profese sociálního pracovníka v roli kurátora pro děti a mládež mě začala více zajímat v době, kdy jsem poprvé vykonávala odbornou praxi na úřadě na oddělení sociálně právní ochrany dítěte. Zpočátku jsem nevěděla, jaký je rozdíl mezi sociálním pracovníkem a sociálním pracovníkem v roli kurátora pro děti a mládež. Kurátor se pro mě osobně stal zajímavější profesí. Bohužel praxi jsem nevykonávala přímo u kurátorů, ale stávalo se, že jsem si s nimi mohla promluvit, půjčit si spisy, které byly zajímavé, pročítat si je a pak si s kurátory o případech promluvit. Myslím si, že práce je to psychicky náročná a z mého pohledu musí být obtížné oddělit práci od soukromého života, především když už máte vlastní děti. Při praxi jsem měla možnost promluvit si s kurátorkou, která měla dvě děti ve věku kolem 15 let, o tom jaké to je vidět, co se z dětí může stát, když se jim rodiče nevěnují nebo se dostanou do vrstevnické party, která na děti a mládež negativně působí apod. Říkala mi, že se snaží nebrat si práci až domů, ale občas to nejde, občas vám v hlavě pořád běží nějaký případ a představujete si v roli delikventa své dítě. Osobně si myslím, že kurátoři, kteří vidí a setkávají se s těmito odstrašujícími případy delikventní mládeže, se svým dětem jako rodiče nevěnují na 100%, ale minimálně na 150%.

Během psaní bakalářské práce bylo pro mě negativním zjištěním, co všechno se může s dětmi a mladistvými stát, když jim není věnována taková pozornost ze strany rodiče, jakou děti vyžadují. Nepochopitelné mi přijde, že rodiče, kteří se rozhodnou mít děti si až po jejich narození uvědomí, že dítě je závazek na celý život a měli by mu být oporou a podporou, věnovat mu pozornost. Aby si dítě, které potřebnou pozornost nemá, nemuselo pozornost získávat jiným způsobem, jako jsou krádeže, záškoláctví, útoky z domovů. Dítě, které není milováno a není o něj postaráno, trpí, a snaží se získat si svou pozornost právě těmito způsoby, i když jim mnohdy nemusí docházet, jaké následky jejich chování může mít. Podle mého názoru se jedná především o nedostatečnou výchovu ze strany rodičů nebo jiných osob, které mají dítě svěřeno do péče. Myslím si, že děti a mladiství jsou v těchto případech oběťmi nepozornosti a nedostatečné výchovy právě ze strany rodičů. Také mě udivuje, čeho všeho je dítě a mladistvý schopný, ničí si život důsledkem špatného chování svých rodičů. Jsou zde ale také případy, kdy rodič věnuje svému dítěti veškerou pozornost a dítě se přidá k vrstevnické partě, kde je po něm vyžadováno toto protiprávní jednání a nechá se partou ovlivnit, protože má touhu být členem této party. Bohužel si myslím, že dítě si neuvědomuje, jaké důsledky může mít jeho chování pro něho i pro jeho rodiče jakým je například kontrola ze strany úřadů, může

dojít i k soudnímu jednání, kdy je dítěti uložena ústavní výchova. V těchto situacích dítě, mnohdy lituje svých činů a chce vše napravit, jindy se však stává, že si z toho dítě nebo mladistvý nic nedělá a po propuštění z ústavní výchovy dál pokračuje v delikventním chování. Všechny děti a mladiství nejsou napravitelní. V rozhovorech jsem zjistila, že dítě či mladistvý v některých případech nebere kurátora jako autoritu. Myslím si, že to závisí také na přístupu rodičů ke kurátorovi, když ani rodič nemá respekt k tomuto pracovníkovi, dítě to „okouká“ a také ho nemá, spolupráce s takovými rodinami je velice obtížnou.

Pozitivní na psaní bakalářské práce bylo, že jsem zjistila mnoho dalších informací, o kterých jsem měla pouze nějaké povědomí. Dále jsem byla ráda, že jsem se mohla vrátit zpět na úřad do kolektivu přátelských a milých lidí a udělat s nimi rozhovory. Líbil se mi jejich přístup, pomohli mi právě uskutečněním těchto rozhovorů. Časově to pro ně bylo náročné, proto jsem ráda, že si na mě našli čas a pomohli mi. V rozhovorech se mi líbilo, že jsou kurátoři otevření a odpovědi na otázky vycházely z vlastních zkušeností, někdy přidali i příklad případu a odpověď se tak stala zajímavější.

Uvědomila jsem si, že až se rozhodnu mít děti, chci na ně být opravdu připravená, být v psychické pohodě, mít zázemí, aby děti v různých směrech nestrádaly. Věnovat se jim a dělat vše proto, aby byly spokojené a nic jim nechybělo. Důležité je také dát si pozor, aby se třeba nezačaly nudit a z toho důvodu nezačali páchat nějakou trestnou činnost, delikventně se chovat a podobně.

Po zpracování rozhovorů s kurátory jsem se podívala zpět do své bakalářské práce na část teoretickou a zjistila jsem, že praktická část ji potvrzuje. V teoretické části jsou kapitoly, ve kterých jsou popsány vrstevnické skupiny, riziková mládež a mnoho dalšího. Z rozhovorů bylo zřejmé, že to, co je v knihách psané ve skutečnosti tak opravdu je. Dítě nebo mladistvý se nechá strhnout partou, začne chodit za školu, utíká z domova, prostituje, což se v rozhovorech potvrzovalo.

První otázka, kterou jsem kurátorům položila, byla: Z jakého důvodu jste se rozhodl/a pro práci sociálního kurátora? (Co Vás vedlo ke zvolení této profese?) Z odpovědí všech kurátorek jsem zjistila, že všechny mají vysokoškolské vzdělání a chtějí pomáhat lidem. Všechny kurátorky, se kterými jsem vedla rozhovor, mi odpověděly, že tato profese je ta, která je naplňuje, a ve které se našly. Na rozdíl od předchozí práce, ve které nebyly úplně spokojené. Bylo pro mě zajímavé zjištění, že jedna z kurátorek dříve pracovala v úplně jiném oboru, a to ve stavebnictví, a nakonec se rozhodla pro práci kurátorky, i když neměla tušení, co všechno vlastně práce kurátora obnáší.

Dále mne zajímalo, čím je podle nich práce sociálního kurátora charakteristická. Zde jsem se setkala s odpověďmi, které poukazovaly na (ne)spolupráci rodičů s kurátory, na to, že klienti si myslí, že pomoc nepotřebují, a proto není spolupráce tak kvalitní jako v případech, kdy spolupráce s rodiči i dětmi nebo mladistvými funguje, jak má. Hlavní vliv na dítě má jeho rodina, to se lze dočíst i v jakékoliv odborné literatuře, a také to potvrzuje praxe. Rodina má být dítěti oporou, podporou. Charakteristické také je, že se kurátoři setkávají se dvěma skupinami dětí, děti z běžných rodin a děti pocházející z delikventních rodin, rizikové děti. Spolupráce s delikventními rodinami je obtížnější, děti nechápou, co je špatné na jejich chování, protože jejich chování je u nich doma běžné, nechápou, proč by nemohly kouřit cigarety před školou, když doma s rodiči mohou. Nad touto odpovědí jedné z kurátorek jsem se pozastavila, je pro mě nepochopitelné, jak někteří rodiče mohou své děti vychovávat, nechat je kouřit doma ve 13 letech apod. Myslím si, že v této profesi natrefí občas člověk na věci, které by ho v běžném životě nenapadly, že se vůbec mohou dít. Podle mého názoru už rodiče pocházejí z takovýchto rodin a bylo jim to tolerováno stejně, jako to tolerují svým dětem. Vše je o výchově a ta se dle mě dědí z generace na generaci.

Otázka která následovala, měla stručné odpovědi. Později jsem si říkala, zda jsem otázku špatně nepoložila nebo jestli jsem se měla kurátorů více doptávat. Zjišťovala jsem, zda ve svém povolání často přicházejí do kontaktu s rizikovou mládeží, odpovědi byly všechny shodné, ano.

V rozhovorech jsem se vyptávala kurátorů, jaký přístup k nim vlastně klienti mají, zda je respektují a berou je jako autoritu či nikoliv. Můj názor je takový, že pokud se jedná o dítě, mladistvého z delikventní rodiny, tak respekt z kurátora příliš mít nebude, kurátor je pro něho jen další dospělý, který mu radí, jak by se měl správně chovat. Je možné, že kurátora i poslouchá, ale k srdci si jeho slova nebere, informace přijímá, jedním uchem dovnitř, druhým ven. A když je klientem dítě, mladistvý z běžné rodiny spolupracuje se s ním lépe, stydí se za své chování, kurátor je pro něho autoritou. Jednou z odpovědí na tuto otázku bylo, že spíše ti mladší klienti, děti prvního stupně základní školy, mají z kurátorů respekt, mladiství už ho nemívají. Další kurátorka odpověděla, že volí ke svým klientům přístup partnerský, který má již osvědčený, hovoří s nimi, jakoby patřila k jejich vrstevníkům. Nesnaží se v klientech vzbuzovat autoritu. Poslední kurátorka odpovídala, že volí postoj podle případu, jestliže mladistvý doma ubližuje rodině, domácím mazlíčkům, zvolí kurátorka postoj, který vzbuzuje u klientů respekt. A když se jedná o případ, který

není podle kurátorky tolik závažný, volí přístup partnerský.

Zajímalo mě také, jaké bývají nejčastější příčiny delikventního chování mládeže, se kterou se setkávají. Podle kurátorky pracující na pozici nejdéle se doba mění, označuje mladistvé jako vynalézavé. V dřívější době bylo delikventním chováním hlavně kouření cigaret a záškoláctví, postupem času se u mladistvých objevovalo sprejerství, kouření marihuany a v dnešní době se připojila i prostituce, užívání tvrdých drog, krádeže, alkohol. Další kurátorky dodaly ještě výchovné problémy, kdy mladiství nerespektují autority, dále záškoláctví, používání vulgarismů, agrese. U těchto odpovědí nacházím velkou shodu s odbornou literaturou, kterou jsem pro psaní bakalářské práce použila. A souhlasím s první odpovědí kurátorky, když si vzpomenu, že jsem patřila do party, kde se kouřilo, chodilo za školu a občas se vyskytl alkohol. Dnes vidím podobné party, jako do které jsem dříve patřila, i já o kterých později zjišťuji, že ke kouření cigaret a záškoláctví ještě pijí alkohol a občas kouří marihuanu. Je pro mě nepředstavitelné, jak mohou už v tomto brzkém věku zkoušet tvrdší drogy, souložit apod.

Položila jsem kurátorům také otázku, jaké podle nich bývají nejčastější příčiny kriminality mládeže a zda mají představu, jak kriminalitu mládeže snížit. Dozvěděla jsem se, že kriminalita u dětí a mládeže má tendenci klesající. Při této otázce se všechny kurátorky opět shodly, že nejvíce za tuto protiprávní činnost mohou rodiče, nestarají se o děti a jejich volný čas, nevědí, kdy, kde, s kým jsou a co ve volném čase dělají. Jedna z kurátorek uvedla při rozhovoru i příklad rodiny, se kterou nyní spolupracuje, když jsem tento příběh poslouchala, přišlo mi to až neuvěřitelné. Nikdy by mě nenapadlo, že se může něco podobného stát, a vše se odehrálo jen proto, že rodina neměla na dceru čas. Stále se učíme o tom, jak je rodina pro dítě podstatná, ale důležitost tohoto tvrzení mi došla až při praxi na OSPOD. Já mám štěstí, že mám milující rodinu, která se o mě zajímá, můžu za nimi kdykoliv a s čímkoliv přijít, teď si toho vážím ještě více, než kdy předtím. Případy, které jsem buď na praxi četla, nebo které mi byly převyprávěné se mi často zdály až nemožné. Kolikrát se ptám sama sebe, jak je možné, že se něco takového dětem může stát? Podle mého názoru takové děti musí být nešťastné, a to je také jedním z důvodů, proč se chovají a dělají takové věci. Já jsem vyrůstala v normální, milující rodině obklopená skvělými lidmi a neměla jsem potřebu na sebe upozorňovat například krádežemi nebo jinými průšvihy, které dělají tito klienti. Je pravda, že jsem lezla s kamarády k sousedům za plot na jablka či třešně, ale to byla pouze „klukovina“, nebyla to potřeba zviditelnit se, upozornit na sebe, ale chuť na dobré ovoce. Kurátorky se také shodly v odpovědích, že

častými příčinami kriminality mládeže je to, že klient se přidá do pochybných vrstevnických skupin, ve kterých bývají požadavky například pro přijetí právě krádeže, ať už se jedná o malé (ukrást v obchodě čokoládu, žvýkačky, sušenky) či o větší (ukrást oblečení, mobilní telefon, přehrávač hudby). V těchto skupinách klient začíná pít alkohol, užívá marihuanu, kouří cigarety. Chce do party zapadnout, v partě získává potřebnou pozornost, chce se vyrovnat vrstevníkům v partě. O vrstevnických skupinách jsem se také dozvěděla v odborné literatuře a zpracovala toto téma v teoretické části v bakalářské práci, při rozhovorech s kurátory se mi to i v praxi potvrdilo. Kurátoři zde také poukazují na primární prevenci ve školách, která je pro děti nezbytnou, jedná se o informování dětí o škodlivosti různých látek apod.

Dále mě zajímalo, jak funguje spolupráce s ostatními ať už státními či nestátními institucemi, zařízeními. Zda jsou kurátorky spokojené se spoluprací nebo by něco na spolupráci zlepšily. Kurátorky mi odpověděly, že spolupráce s neziskovými organizacemi a ústavy je pro ně vyhovující. Poté mi každá kurátorka sdělila, se kterou institucí nebo zařízením se jí nejlépe spolupracuje. Zde se kurátorky opět shodly, nejvíce spolupracují a zároveň je spolupráce vyhovující s PREV-centrem, kde se radí s odborníky o případech. PREV-centrum poskytuje dětem a mladistvým aktivity na trávení volného času při docházení 1 x týdně po 3 měsíce. Probírají své problémy a s pomocí odborníků se snaží své závadové chování napravit. Také jsem při této otázce zjistila, že je nedostatečná spolupráce s odborníky z řad dětských psychologů a psychiatrů, kterých není mnoho. Dále by kurátorky uvítaly střediska výchovné péče pro děti mladší 12 let.

Ptala jsem se kurátorek, jak by hodnotily spolupráci ze strany klientů a jejich rodin. Opět mi bylo sděleno, že se jedná hlavně o přístup přátelský, autoritativní, ať už k rodičům či klientovi. Když se zvolí autoritativní přístup k rodičům, mohou spolupráci brát především jako boj, takže spolupráce není vyhovující. Dokážu si představit, že někteří rodiče ani nevidí, že jejich dítě má problémy, myslí si, že jejich dítě je „dokonalé“ a jeho průšvihy jsou pouze přešlapy, které se mohou opakovat. Nebo si rodiče myslí, že kurátor jim pouze mluví do výchovy, i když dělají všechno správně a berou kurátora jako vetřelce v jejich životě, který jim říká, jak se mají o své dítě starat. Na druhou stranu jsou rodiče, kteří mají pokoru, kurátora vidí jako autoritu, instituci a společně s kurátorem spolupracují na problémech dítěte, mladistvého, aby se vše vrátilo zpět do „normálu“. Kurátorka zde opět podotkla, že když dítě či mladistvý vidí, že rodiče spolupracují, také se zapojí a spolupracuje, na druhou stranu, když nespupracuje rodič, proč by mělo dítě? Dítě dle

mého názoru mívá nejčastěji vzor ve svém rodiči, asi také proto zrcadlí jeho chování.

V další položené otázce jsem se ptala, jak kurátor vnímá ústavní výchovu, zda se podle něho jedná o formu pomoci či trestu. Bylo mi odpovězeno, že se jedná jak o formu trestu, tak o formu pomoci. Je individuální, jak na které dítě, mladistvého ústavní výchova zapůsobí. Mohou se vracet napravení, osvojit si opět školní docházku, pravidla společnosti, pravidla nastavená v rodině. Jako příklad kurátorka popsala dva typy chlapců, první je drogově závislým, opakovaně utíká z ústavního zařízení apod. O tomto chlapci vypověděla, že se jedná o mladistvého, u kterého náprava není možná, hlavně z důvodů, že sám nechce. Druhý chlapec byl do ústavního zařízení umístěn ne svojí vinou, ale z důvodu nedostatečného výchovného prostředí. Vyskytly se u něho výchovné problémy, ale hlavním důvodem umístění bylo zanedbání výchovy ze strany rodičů, otec alkoholik a matka se o syna nezajímala. V takovém případě se nejedná o potrestání či převýchovu, ale především o to, aby mladistvý měl stabilní zázemí, jedná se tedy o formu pomoci. Ve chvíli, kdy se mladistvý dovídá o umístění do ústavní výchovy, se často stává, že se cítí zrazeno ze strany rodičů a zaujme odmítavý a nepřátelský postoj a rozhodne se nespolupracovat. Mladistvý zjišťuje, že proto, aby měl v zařízení výhody, musí dodržovat pravidla. Podle kurátorky se jedná o polovinu mladistvých, kteří si osvojí pravidla a vrací se napravení a druhá polovina má postoj takový, že se pravidlům brání a po odchodu ze zařízení se vrací zpět ke svým aktivitám a vrstevnickým partám. I zde lze nalézt shodu kurátorek v tom, že kurátoři vidí ústavní výchovu jak formu pomoci, tak i jako potrestání mladistvého.

Poslední mou otázkou bylo, jaké postupy a nástroje uplatňují v práci s delikventy a jejich rodinami. Na položenou otázku mi odpověděly kurátorky shodně. Odpověď dané zadané otázky už zazněla i v předchozích odpovědích. Jako nástroje a postupy zde uvedly výchovný pohovor, spolupráce s neziskovými organizacemi, programy neziskových organizací, do kterých jsou mladiství zařazeni, spolupráce rodin s psychology, rodinná terapie, podání návrhu na předběžné opatření buď na návrh rodičů, nebo oddělením sociálně-právní ochrany dítěte. V případě, že byl mladistvý umístěný do diagnostického ústavu, provádí se diagnostika, jak s mladistvým dále spolupracovat, nejčastěji je umístěn do výchovného ústavu.

Když jsem si volila téma bakalářské práce, nebyla jsem si zcela jistá, zda jsem si vybrala správně, nakonec jsem ráda, že jsem tak učinila. Dozvěděla jsem se spoustu nových informací z odborné literatury. Přínosné pro mě byly rozhovory, které jsem vedla

s kurátorkami na OSPOD v Praze. Původně jsem si myslela, že rozhovor uskutečním i s kurátorem (mužem), bohužel na celém oddělení byl pouze jediný, který z funkce kurátora odešel, proto jsem rozhovory dělala pouze s kurátorkami. Je pro mě malou záhadou, proč je v této profesi tak málo mužů, připadá mi, že lidé si pod profesí sociální práce představují pouze ženy, jen nevím, proč to tak je. Za celé mé působení na úradech jsem ve funkci sociálního pracovníka v roli kurátora potkala pouze 2 muže, jinak se jedná o ženy. I na škole obor sociální a charitativní práce studuje malý počet mužů a žen je velká převaha.

V praktické části se mi potvrdila část teoretická. Otázky pokládané v rozhovorech s kurátorkami byly doplněny i případy, kterými se kurátorky v současné době zabývají, jež také navazovaly na teoretickou část.

V závěru diskuze bych ráda napsala svůj názor na profesi sociálního pracovníka v roli kurátora pro děti a mládež. Domnívám se, že práce sociálního pracovníka v roli kurátora pro děti a mládež je prací náročnou a pestrou. Kurátoři se při výkonu své profese setkávají se spoustou problémů, které děti a mladistvé doprovází v jejich životní cestě a cílem jejich práce je co nejvíce eliminovat tyto problémy. Myslím si, že tato práce je málo oceňovaná a lidé si o ní myslí mnoho špatného a nevidí pomoc, která je lidem poskytována. Když si například vezmu televizní seriály nebo filmy, sociální pracovnice je zde hraná jako žena, která odebírá děti rodinám, a tak to podle mě vidí i společnost. Společnost je málo informovaná, co vše sociální pracovník vykonává ve své práci, hlavním cílem je pomoc dítěti, mladistvému, což lidé nejspíš nevědí, proto mají takový názor. V budoucnosti bych se chtěla zabývat touto problematikou – rizikové a delikventní mládeže. Téma je pro mě zajímavé a myslím si, že by mě tato práce bavila, chtěla bych pomáhat dětem a mladistvým, kteří se dostávají do problémových situací, vedou zahálčivý život a pomoci jim z této situace se vymanit a vést řádný život. Dle mého názoru je nejdůležitější spolupráce a přijímání nabízené pomoci, aby pomoc byla účinnou, bez spolupráce se stává bezvýznamnou, jak již bylo zmíněno i v rozhovorech.

Závěr

Bakalářská práce byla psána na téma Sociální pracovník v roli kurátora pro děti a mládež na OSPOD. Bakalářská práce obsahuje teoretickou a praktickou část. Pro vypracování teoretické části, byla použita nastudovaná odborná literatura, webové stránky a příručky.

Teoretická část se skládá z několika kapitol a podkapitol. Čerpáno bylo z odborné literatury, webových stránek a příruček. Předkládaná bakalářská práce například uvádí, kdo je sociální kurátor, kurátor pro děti a mládež dále také principy kurately pro děti a mládež, postupy a nástroje kurátora pro děti a mládež a mnoho dalšího.

Praktická část je tvořena třemi strukturovanými rozhovory s kurátory pro děti a mládež na oddělení sociálně-právní ochrany dítěte v Praze. V rozhovorech se setkáváme i s příklady z praxe, které v současné době kurátoři řeší. Každý rozhovor je tvořen 10 otázkami.

Domnívám se, že cíle bakalářské práce, které jsem si stanovila, byly díky ochotnému přístupu kurátorů a rozhovorů s nimi. Během zpracovávání rozhovorů jsem však zjistila i pár nedostatků, například jsem mohla pokládat ještě doplňující otázky u některých hlavních otázek. Ve všech rozhovorech, které byly uskutečněny, se potvrzuje teoretická část.

Při psaní bakalářské práce jsem získala více informací o profesi sociálního pracovníka v roli kurátora pro děti a mládež, než jsem doposud měla. A to jak v teoretické, tak i praktické části bakalářské práce. Přínosné pro mě byly rozhovory, kdy mi byl popsán i případ mladistvé a postup kurátorky, jaká je v tomto spolupráce s rodinou apod. Z výstupu provedených rozhovorů je možné získat náhled na profesi sociálního pracovníka v roli kurátora. Ve všech odpovědích se kurátoři shodovali a jejich odpovědi byly v souladu s nastudovanou literaturou.

Literatura

Bechyňová, Věra. *Vzdělávací program pro kurátory pro mládež – sociální práce s klientem a jeho rodinou.* Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2005. ISBN 80-86878-19-8

Motejl Otakar, Černá Iva, Panovská Klára, Matyášová Petra, (autorský kolektiv). *Sborník veřejného ochránce práv. Rodina a dítě.* Praha: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007.

Matoušek, Oldřich. *Encyklopedie sociální práce.* Praha: Portál 2013. ISBN 978-80-262-0366-7

Matoušek, Oldřich. *Základy sociální práce.* Praha: Portál 2013. ISBN 80-7178-473-7

Matoušek Oldřich, Kodymová Pavla, Kolářková Jana (eds.). *Sociální práce v praxi.* Praha: Portál, 2005, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0

Matoušek Oldřich, Kroftová Andrea. *Mládež a delikvence.* Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.

Matoušek, Oldřich, Hana Pazlarová. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny.* Praha: Portál 2010. ISBN 978-80-7367-739-8

Oláh Michal, Roháč Jan. *Sociálnopravná ochrana detí a sociálna kuratela.* Bratislava, 2008. ISBN 978-80-89271-35-1

Pemová Terezie, Ptáček Radek. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi.* Praha 2012. ISBN 978-80-247-4317-2

Špiláčková, Marie, Nedomová, Eva. *Úkolově orientovaný přístup v sociální práci.* Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0726-9

Vágnerová, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese, rozšířené a přepracované vydání.* Praha: Portál, 2012. ISBN: 978-80-262-0225-7

Zoubková, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže.* Dobrá Voda: Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2

Úlehla, Ivan. *Umění pomáhat.* Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-86878-19-8

Internetové zdroje

Bílý kruh bezpečí. Poslání a činnost. www.bkb.cz/ 2009. [Online] [2018-04-10] Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost/>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Slovník sociálního zabezpečení. www.mpsv.cz/cs/ 2016-2018. [Online] [2018-02-18] Dostupné z: <http://slovník.mpsv.cz/kurator-pro-deti-a-mladez.html>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. www.mpsv.cz/cs/ Legislativa a systém sociálně-právní ochrany. 2013. [Online] [2018-02-13] Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/14304>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež. www.mpsv.cz/cs/ 2016. [Online] [2018-04-24] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/28476/Methodicka_prirucka_pro_kuratoty_pro_deti_a_mladez.pdf

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Zákon o sociálně právní ochraně dětí. www.mpsv.cz/cs [Online] 1999. [2018-04-22] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/7263/Zakon_o_socialne-pravni_ochrane_deti.pdf

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce. www.mpsv.cz/cs 2007. [Online] [2018-04-24] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/4031/Methodicka_prirucka_TSP.pdf

Lenka Průšová. Kurátor pro děti a mládež. www.ulozto.cz 2016. [Online] [2018-03-18] Dostupné z: <https://www.ulozto.cz/hledej?q=kur%C3%A1tor+pro+d%C4%9Bti+a+ml%C3%A1de%C5%BE>

Seznam použitých zkratk, obrázků, grafů, tabulek, příloh

- CVI – centrum včasné intervence
- OSPOD – oddělení sociálně-právní ochrany dítěte
- ZSPOD – zákon o sociálně-právní ochraně dětí
- SPOD – sociálně-právní ochrana dětí
- IPOD – individuální plán dítěte
- ZTP – zvlášť těžké postižení
- ZTTP – zvlášť těžké postižení s průvodcem

Přílohy

Otázky položené v rozhovorech

1. Z jakého důvodu jste se rozhodl/a pro práci sociálního kurátora? (Co Vás vedlo ke zvolení tohoto povolání?)
2. Čím je práce sociálního kurátora podle Vás charakteristická?
3. Setkáváte se často při výkonu svého povolání s rizikovou mládeží?
4. Jaký k Vám mají mladiství delikventi postavení? Respektují Vás?
5. Jaké bývají nejčastější příčiny delikvence mládeže, se kterou se setkáváte?
6. Jaké jsou nejčastější příčiny kriminality mládeže, podle Vás? Máte nějakou představu, jak by se kriminalita mládeže u nás dala snížit?
7. S jakými organizacemi, institucemi, státními zařízeními spolupracujete (neziskové organizace, Policie ČR, soudy, ústavní zařízení...)? Je tato spolupráce vyhovující, nebo byste navrhovala nějaké změny pro zlepšení této spolupráce?
8. Jak byste hodnotil/a spolupráci ze strany klientů a jejich rodin s Vámi? (Respektují Vás a vidí ve Vás vhodnou pomoc v jejich nepříznivé situaci?)
9. Jsou podle Vás mladiství, kteří se vracejí z ústavního zařízení v něčem jiní nebo stále stejní? Vnímáte ústavní zařízení jako vhodnou formu trestu nebo pomoci?
10. Jaké postupy a nástroje využíváte při práci s mladistvými delikventy a jejich rodinami? Máte nějaké, které preferujete?

